

ADNODDAU CORFFORAETHOL
ADRAN ARCHWILIO MEWNOL

Cyngor Caerdydd

SIARTER ARCHWILIO MEWNOL 2026/27

Datganiad Cenhadaeth

Cryfhau gallu'r Cyngor i greu, amddiffyn a chynnal gwerth trwy gynnig sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, ar sail risg, a gwrthrychol.

Cynnwys

1. <u>Diben</u>	2
- Rolau a Chyfrifoldebau	2
- Proffesiynoldeb	3
2. <u>2. Mandad</u>	3
- Awdurdod	3
- Annibyniaeth, Sefyllfa Sefydliadol ac Adrodd Perthnasoedd	4
- Newidiadau i'r Mandad a'r Siarter	5
3. <u>Goruchwyliaeth y Pwyllgor Llywodraethu a</u>	5
4. <u>Cyfrifoldebau'r Rheolwr Archwilio</u>	6
- Moeseg a Phroffesiynoldeb	6
- Annibyniaeth a Gwrthrychedd	7
- Rheoli'r Swyddogaeth Archwilio Mewnol	9
- Cyfathrebu	10
- Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella - RhSAG	11
5. <u>Cwmpas a Mathau y Gwasanaethau Archwilio</u>	11
6. <u>Eithriadau i'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (SAMB)</u>	13
<u>Trefniadau Amgen</u>	
- Meini Prawf Hanfodol – Trefniadau Amgen	13
- Safonau – Trefniadau Amgen	14

Atodiadau

<u>Atodiad A:</u>	Moeseg a Phroffesiynoldeb	19
<u>Atodiad B:</u>	Gweithgarwch Archwilio ac Adnoddau	26
<u>Atodiad C:</u>	Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	27
<u>Atodiad D:</u>	Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella	31
<u>Atodiad E:</u>	Protocol Archwilio	34

1. Diben

- Mae archwilio mewnol yn cryfhau gallu'r Cyngor i greu, amddiffyn a chynnal gwerth trwy ddarparu sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, seiliedig ar risg a gwrthrychol i reolwyr, y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a rhanddeiliaid ehangach.
- Mae'n helpu Cyngor Caerdydd i gyflawni ei amcanion drwy ddod â dull systematig, disgybledig o werthuso a gwella effeithiolrwydd amgylchedd rheoli llawn y sefydliad o ran prosesau rheoli risg, rheoli a llywodraethum gan felly wella'r canlynol i'r Cynngor:
 - Ei allu i gyflawni ei amcanion yn llwyddiannus.
 - Prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheoli.
 - Prosesau penderfynu a goruchwyllo.
 - Enw da a hygredd gyda'i rhanddeiliaid.
 - Y gallu i wasanaethu budd y cyhoedd.
- Mae swyddogaethau archwilio mewnol mewn Llywodraeth Leol yn fwyaf effeithiol pan:
 - Cynhelir archwilio mewnol weithwyr proffesiynol cymwys yn unol â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang y Sefydliad Archwilwyr Mewnol (SAM), yn ddarostyngedig i'r dehongliadau a'r gofynion ychwanegol a nodir yn Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU.
 - Mae'r swyddogaeth archwilio mewnol wedi'i lleoli'n annibynnol gydag atebolrwydd uniongyrchol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
 - Mae archwilwyr mewnol yn rhydd o ddylanwad diangen ac wedi ymrwmo i wneud asesiadau gwrthrychol.

Dyletswyddau a Chyfrifoldebau

Yn ei gyd-destun sector cyhoeddus, bydd swyddogaeth archwilio mewnol y Cyngor yn canolbwyntio ar:

- Adolygiadau o gydymffurfio â chyfreithiau a / neu reoliadau.
- Nodi cyfleoedd i wella effeithlonrwydd, effeithiolrwydd ac economi prosesau a rhaglenni.
- Penderfynu a yw adnoddau cyhoeddus yn cael eu diogelu'n ddigonol a'u defnyddio'n briodol i ddarparu gwasanaethau mewn modd teg.
- Asesu a yw perfformiad yn cyd-fynd â'i amcanion a'i nodau strategol.

- Mae cyfrifoldebau'r Rheolwr Archwilio a chwmpas a mathau o wasanaethau archwilio wedi'u nodi ar wahân yn y Siarter Archwilio.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn adolygu'r mandad a'r siarter o bryd i'w gilydd ac yn sicrhau ei fod yn cael ei gynnal yn briodol.

Proffesiynoldeb

- Mae gwasanaeth Archwilio Mewnol proffesiynol, annibynnol a gwrthrychol yn un o elfennau allweddol llywodraethu da mewn Llywodraeth Leol. Bydd Adran Archwilio Mewnol y Cyngor yn cadw at y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, yn amodol ar y dehongliadau a'r gofynion ychwanegol a nodir yn Nodyn Cymhwysu'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU. Drwy gydymffurfio â'r safonau hyn, mae pob aelod o'r adran yn cydymffurfio â gofynion Moeseg a Phroffesiynoldeb y Safonau.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn adrodd o bryd i'w gilydd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr ynghylch cydymffurfiaeth y swyddogaeth archwilio mewnol â'r Safonau, y Nodyn Cais a'r Cod, a fydd yn cael ei asesu trwy raglen sicrhau ansawdd a gwella.
- Mae safonau Moeseg a Phroffesiynoldeb wedi'u nodi'n fanylach yn Atodiad A ac fe'u dilynir yn unol â chod ymddygiad proffesiynol y Cyngor. Bydd y swyddogaeth archwilio mewnol yn cydymffurfio â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol Cyngor Caerdydd, a'r protocol archwilio mewnol.

2. Mandad

- Mae'r Mandad Archwilio Mewnol yn cyfeirio at awdurdod, rôl a chyfrifoldebau'r swyddogaeth archwilio mewnol, a roddwyd gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a deddfwriaeth berthnasol.

Awdurdod

- Mae swyddogaeth archwilio mewnol y Cyngor wedi'i seilio o fewn Rheoliadau Cyfrifon ac Archwiliadau (Cymru) 2014, sy'n nodi bod "corff llywodraeth leol yn cynnal system ddigonol ac effeithiol o archwilio mewnol o'i gofnodion cyfrifyddu a'i systemau rheoli mewnol."
- Mae awdurdod y swyddogaeth archwilio mewnol yn cael ei greu gan ei berthynas adrodd uniongyrchol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio y mae ganddo fynediad am ddim ac di-gyfyngiad iddo. Mae Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 yn ei gwneud yn ofynnol penodi Pwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio i oruchwylio trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod.

- Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn awdurdodi'r swyddogaeth archwilio mewnol i:
 - Gael mynediad llawn a di-gyfyngedig i'r holl swyddogaethau, data, cofnodion, gwybodaeth, eiddo corfforol, a phersonél sy'n berthnasol i gyflawni cyfrifoldebau archwilio mewnol. Mae archwilwyr mewnol yn atebol am gyfrinachedd a diogelu cofnodion a gwybodaeth.
 - Dyrannu adnoddau, gosod amleddau, dewis pynciau, pennu cwmpas gwaith, cymhwyso technegau, a chyhoeddi cyfathrebiadau i gyflawni amcanion y swyddogaeth.
 - Cael cymorth gan bersonél angenrheidiol y Cyngor a gwasanaethau arbenigol eraill o'r tu mewn neu'r tu allan i'r Cyngor i gwblhau gwasanaethau archwilio mewnol.
- Mae'n ofynnol i bob cyflogai gynorthwyo'r swyddogaeth archwilio mewnol i gyflawni ei rolau a'i gyfrifoldebau.
- Bydd y rheolwyr yn hysbysu'r Rheolwr Archwilio ar unwaith, yn unol â Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor a pholisïau cysylltiedig, am amheuaeth o dorri amod, dwyn neu golli asedau'r Cyngor, ac unrhyw dwyll, llygredd neu amhriodoldeb a amheuir neu a ganfuwyd.

Annibyniaeth, Sefyllfa Sefydliadol ac Adrodd Perthnasoedd

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn cael ei leoli ar lefel yn y Cyngor sy'n galluogi gwasanaethau a chyfrifoldebau archwilio mewnol i gael eu cyflawni heb ymyrraeth gan reolwyr, a thrwy hynny sefydlu annibyniaeth y swyddogaeth archwilio mewnol. Bydd y Rheolwr Archwilio'n adrodd yn swyddogaethol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac yn weinyddol (e.e. gweithrediadau o ddydd i ddydd) i'r Pennaeth Cyllid a'r Dirprwy Swyddog Adran 151. Mae gan y Rheolwr Archwilio yr awdurdod a'r statws sefydliadol i ddod â materion yn uniongyrchol i'r uwch reolwyr ac uwchgyfeirio materion i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, pan fo angen, heb ymyrraeth.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn cadarnhau i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio o leiaf unwaith y flwyddyn annibyniaeth sefydliadol y gweithgarwch archwilio mewnol. Os nad yw'r strwythur llywodraethu yn cefnogi annibyniaeth sefydliadol, bydd y Rheolwr Archwilio yn dogfennu nodweddion y strwythur llywodraethu sy'n cyfyngu ar annibyniaeth ac unrhyw fesurau diogelu a ddefnyddir i gyflawni'r egwyddor o annibyniaeth. Bydd y Rheolwr Archwilio yn datgelu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio unrhyw ymyrraeth y mae archwilwyr mewnol yn eu hwynebu yn ymwneud â chwmpas, perfformiad neu gyfathrebu gwaith a chanlyniadau archwilio mewnol. Bydd y datgeliad yn cynnwys cyfathrebu goblygiadau ymyrraeth o'r fath ar effeithiolrwydd a gallu y swyddogaeth archwilio mewnol i gyflawni ei mandad.

Newidiadau i'r Mandad a'r Siarter

Gall amgylchiadau gyfiawnhau trafodaeth ddilynol rhwng y Rheolwr Archwilio, y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, a'r uwch reolwyr ar y mandad archwilio mewnol neu agweddau eraill ar y siarter archwilio mewnol. Gall amgylchiadau o'r fath gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i:

- Newid sylweddol yn y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.
- Ad-drefnu sylweddol o fewn y sefydliad.
- Newidiadau sylweddol yn y Rheolwr Archwilio, y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, a/neu'r uwch reolwyr.
- Newidiadau sylweddol i strategaethau, amcanion, proffil risg y sefydliad, neu'r amgylchedd y mae'r sefydliad yn gweithredu ynddo.
- Cyfreithiau neu reoliadau newydd a allai effeithio ar natur a/neu gwmpas gwasanaethau archwilio mewnol.

3. Goruchwyliaeth y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

- Er mwyn sefydlu, cynnal a sicrhau bod gan swyddogaeth archwilio mewnol y Cyngor awdurdod digonol i gyflawni ei ddyletswyddau, bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:
 - Yn trafod â'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr, fel y bo'n briodol, awdurdod, rôl, cyfrifoldebau, cwmpas, a gwasanaethau (sicrwydd a/neu gyngor) y swyddogaeth archwilio mewnol.
 - Sicrhau bod gan y Rheolwr Archwilio fynediad anghyfyngedig i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac yn cyfathrebu ac yn rhyngweithio'n uniongyrchol â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, gan gynnwys mewn cyfarfodydd preifat heb uwch reolwyr yn bresennol.
 - Trafod â'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr, fel y bo'n briodol, pynciau eraill y dylid eu cynnwys yn y siarter archwilio mewnol.
 - Cymeradwyo siarter y swyddogaeth archwilio mewnol, sy'n cynnwys y mandad archwilio mewnol a chwmpas a mathau o wasanaethau archwilio mewnol.
 - Adolygu'r siarter archwilio mewnol o bryd i'w gilydd gyda'r Rheolwr Archwilio i ystyried newidiadau sy'n effeithio ar y sefydliad, megis cyflogi prif weithredwr archwilio newydd neu newidiadau yn y math, difrifoldeb a rhyng-ddibyniaeth risgiau i'r sefydliad; a chymeradwyo'r siarter archwilio mewnol yn flynyddol.
 - Cymeradwyo'r cynllun archwilio mewnol sy'n seiliedig ar risg.
 - Ystyried Strategaeth Adnoddau y swyddogaeth archwilio mewnol.

- Trafod penderfyniadau uwch reolwyr ar benodi a gwaredu'r Rheolwr Archwilio, sicrhau cymwyseddau a chymwysterau digonol a chydymffurfiaeth â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU.
 - Rhoi mewnbwn i'r uwch reolwyr ar berfformiad y Rheolwr Archwilio.
 - Derbyn gohebiaeth gan y Rheolwr Archwilio am y swyddogaeth archwilio mewnol gan gynnwys ei berfformiad mewn perthynas â'i gynllun a materion eraill.
 - Sicrhau bod rhaglen sicrhau ansawdd a gwella wedi'i sefydlu ac adolygu'r canlyniadau yn flynyddol.
 - Gwnewch ymholiadau priodol i'r uwch reolwyr a'r Rheolwr Archwilio i benderfynu a yw cwmpas neu gyfyngiadau adnoddau yn amhriodol.
 - Cymryd rhan mewn trafodaethau gyda'r Rheolwr Archwilio a'r uwch reolwyr am yr "amodau hanfodol," a ddisgrifir yn y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, sy'n gosod y sylfaen sy'n galluogi swyddogaeth archwilio mewnol effeithiol.
 - Trafod a chytuno ar unrhyw eithriadau penodol a threfniadau amgen i'r meini prawf hanfodol neu'r Safonau ehangach, yn unol â dehongliadau penodol y sector o'r Nodyn Cais.
- Dirprwyir yr awdurdod i'r Rheolwr Archwilio wneud newidiadau yn ystod y flwyddyn i'r cynllun archwilio mewnol a chymeradwyo ymrwymadau archwilio o ddim mwy na 10 diwrnod archwilio arfaethedig heb ofyn am gymeradwyaeth gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Bydd y Rheolwr Archwilio yn defnyddio'r adnoddau archwilio sydd ar gael i weithredu'r cynllun archwilio a phrynu adnoddau ychwanegol yn ôl y gofyn.
 - Mae'r adnoddau a ddyrennir i'r swyddogaeth archwilio mewnol yn Atodiad B, ar y cyd â'r trefniadau adrodd.

4. Cyfrifoldebau'r Rheolwr Archwilio

Moeseg a Phroffesiynoldeb

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn sicrhau bod archwilwyr mewnol yn:
 - Cydymffurfio â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, gan gynnwys egwyddorion Moeseg a Phroffesiynoldeb: uniondeb, gwrthrychedd, cymhwysedd, gofal proffesiynol dyledus, a chyfrinachedd.

- Cydymffurfio â Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus (anhunanoldeb, uniondeb, gwrthrychedd, atebolrwydd, bod yn agored, gonestrwydd, ac arweinyddiaeth).
 - Deall, parchu, cwrdd a chyfrannu at ddisgwyliadau cyfreithlon a moesegol y sefydliad a gallu cydnabod ymddygiad sy'n groes i'r disgwyliadau hynny.
 - Annog a hyrwyddo diwylliant sy'n seiliedig ar foesege yn y sefydliad.
 - Adrodd am ymddygiad sefydliadol sy'n anghyson â disgwyliadau moesegol y sefydliad, fel y disgrifir yn y polisiau a'r gweithdrefnau perthnasol.
- Pan gaiff wybod bod amheuaeth o dwyll, llygredd neu amhriodoldeb, bydd y Rheolwr Archwilio yn cymryd camau priodol yn unol â Pholisi Gwrth-dwyll, Llwgrwobrwyo a Llygredigaeth y Cyngor er mwyn ymchwilio'n briodol i'r mater.
 - Yn seiliedig ar ei weithgarwch, mae'r Archwiliad Mewnol yn gyfrifol am adrodd am risg sylweddol a materion rheolaeth y caiff y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac uwch reolwyr wybod amdanynt gan gynnwys risgiau twyll, materion llywodraethu a materion eraill sy'n ofynnol neu y mae eu hangen.
 - Mae gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Gylch Gorchwyl, sy'n diffinio'r maes y mae'n gweithredu ynddo, ac mae hwn wedi'i nodi yn Atodiad C. Adolygir y Cylch Gorchwyl yn gyfnodol ac mae'n destun cymeradwyaeth gan y Cyngor llawn.

Annibyniaeth a Gwrthrychedd

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol yn parhau i fod yn rhydd o bob amodau sy'n bygwth gallu archwilwyr mewnol i gyflawni eu cyfrifoldebau mewn modd diduedd, gan gynnwys materion dewis ymgysylltu, cwmpas, gweithdrefnau, amlder, amseru a chyfathrebu. Os yw'r Rheolwr Archwilio yn penderfynu y gall gwrthrychedd gael ei amharu mewn gwirionedd neu'n ymddangosiadol, bydd manylion y nam yn cael eu datgelu i bartïon priodol.
- Bydd archwilwyr mewnol yn cynnal agwedd feddyliol ddiuedd sy'n caniatáu iddynt berfformio ymrwymadau yn wrthrychol fel eu bod yn credu yn eu cynnyrch gwaith, nid ydynt yn peryglu ansawdd, ac nad ydynt yn darostwng eu barn ar faterion archwilio i eraill, naill ai mewn gwirionedd neu ymddangosiad.
- Ni fydd gan archwilwyr mewnol unrhyw gyfrifoldeb nac awdurdod gweithredol uniongyrchol dros unrhyw un o'r gweithgareddau a adolygir ganddynt. Yn unol â hynny, ni fydd archwilwyr mewnol yn gweithredu rheolaethau mewnol, yn datblygu gweithdrefnau, yn gosod systemau, nac yn cymryd rhan mewn gweithgareddau eraill a allai amharu ar eu barn, gan gynnwys:

- Asesu gweithrediadau penodol yr oedd ganddynt gyfrifoldeb amdanynt yn ystod y flwyddyn flaenorol.
- Cyflawni dyletswyddau gweithredol i'r Cyngor neu ei gysylltiedig.
- Cychwyn neu gymeradwyo trafodion allanol i'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Cyfarwyddo gweithgareddau unrhyw weithiwr y Cyngor nad yw'n cael ei gyflogi gan y swyddogaeth archwilio mewnol, ac eithrio i'r graddau y mae gweithwyr o'r fath wedi'u neilltuo'n briodol i dimau archwilio mewnol neu i gynorthwyo archwilwyr mewnol.

Bydd archwilwyr mewnol:

- Datgelu namau ar annibyniaeth neu wrthrychedd, mewn gwirionedd neu ymddangosiad, i bartïon priodol ac o leiaf yn flynyddol, megis y Rheolwr Archwilio, y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, rheolwyr, neu eraill.
- Arddangos gwrthrychedd proffesiynol wrth gasglu, gwerthuso a chyfathrebu gwybodaeth.
- Gwneud asesiadau cytbwys o'r holl ffeithiau ac amgylchiadau sydd ar gael ac yn berthnasol.
- Cymerwch ragofalon angenrheidiol i osgoi gwrthdaro buddiannau, rhagfarn a dylanwad gormodol.
- Er mwyn diogelu annibyniaeth a gwrthrychedd:
 - Os yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn darparu gwasanaethau sicrwydd lle roedd wedi cyflawni gwasanaethau cynghori o'r blaen, bydd y Rheolwr Archwilio yn cadarnhau nad yw natur y gwasanaethau cynghori yn amharu ar wrthrychedd a rhaid iddo neilltuo adnoddau fel bod gwrthrychedd unigol yn cael ei reoli.
 - Bydd unrhyw gyfrifoldebau dros dro nad ydynt yn archwilio'r Rheolwr Archwilio neu ymrwymadau sicrwydd y mae'r Rheolwr Archwilio yn gyfrifol amdanynt yn ei gwneud yn ofynnol i drydydd parti annibynnol ddarparu sicrwydd yn ystod y cyfnod aseiniad ac am y 12 mis dilynol ar ôl cwblhau'r gwaith os oes angen gweithgareddau sicrwydd o'r fath ynglŷn â'r maes hwnnw. Yn yr achos hwn, bydd y Rheolwr Archwilio yn sefydlu cynllun i drosglwyddo cyfrifoldebau dros dro i reolwyr.
 - Os yw archwilwyr mewnol i ddarparu gwasanaethau cynghori sy'n ymwneud â gweithgareddau yr oedd ganddynt gyfrifoldebau blaenorol amdanynt, byddant yn datgelu namau posibl i'r parti sy'n gofyn am y gwasanaethau cyn derbyn yr ymgysylltiad.

- Y Rheolwr Archwilio sy'n goruchwyllo'r timau Ymchwilio ac Archwilio Mewnol. Mewn unrhyw achos lle mae gan y Rheolwr Archwilio rolau a / neu gyfrifoldebau sydd y tu allan i archwilio mewnol, neu lle y disgwylir bod ganddo hynny, sefydlir mesurau diogelu i gynnal annibyniaeth a gwrthrychedd.
- Bydd archwilyr yn llenwi ffurflen Datgan Buddiannau yn flynyddol ac yn ei chyflwyno i'r Rheolwr Archwilio i'w hadolygu a'i hawdurdodi. Defnyddir unrhyw ddatganiadau i sicrhau nad oes unrhyw wrthdaro buddiannau yn yr archwiliadau a ddyrennir ac i ddangos tryloywder. Nid yw swyddogion i fod yn rhan o feysydd gwaith lle mae gwrthdaro posibl wedi'u nodi.

Rheoli'r Swyddogaeth Archwilio Mewnol

- Mae gan y Rheolwr Archwilio'r cyfrifoldeb i:
 - O leiaf bob blwyddyn, datblygu cynllun archwilio mewnol sy'n seiliedig ar risg sy'n cynnwys gofynion adnoddau ac yn ystyried mewnbwn y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr. Trafod y cynllun â'r ddwy ochr a chyflwyno cynllun i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w adolygu a'i gymeradwyo.
 - Cyfathrebu effaith cyfyngiadau adnoddau ar y cynllun archwilio mewnol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.
 - Adolygu ac addasu'r cynllun archwilio mewnol, yn ôl yr angen, mewn ymateb i newidiadau ym musnes, risgiau, gweithrediadau, rhaglenni, systemau a rheolaethau y Cyngor.
 - Cyfathrebu â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr os oes newidiadau interim sylweddol i'r cynllun archwilio mewnol.
 - Sicrhau bod ymrwymadau archwilio mewnol yn cael eu perfformio, eu dogfennu a'u cyfathrebu yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU, a chyfreithiau a/neu reoliadau cymwys.
 - Dilynwch ganfyddiadau ymgysylltu a chadarnhau gweithrediad argymhellion neu gynlluniau gweithredu a chyfathrebu canlyniadau gwasanaethau archwilio mewnol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac uwch reolwyr o bryd i'w gilydd ac ar gyfer pob ymgysylltiad fel y bo'n briodol.
 - Sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol gyda'i gilydd yn meddu neu'n cael y wybodaeth, y sgiliau a'r cymwyseddau a'r cymwysterau eraill sydd eu hangen i fodloni gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU, a chyflawni'r mandad archwilio mewnol.
 - Nodi ac ystyried tueddiadau a materion sy'n dod i'r amlwg a allai effeithio ar y Cyngor a chyfathrebu â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr fel y bo'n briodol.

- Ystyried tueddiadau sy'n dod i'r amlwg ac arferion llwyddiannus mewn archwilio mewnol.
- Sefydlu a sicrhau cadw at fethodolegau sydd wedi'u cynllunio i lywio'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Sicrhau bod polisïau a gweithdrefnau perthnasol y Cyngor yn cadw at bolisïau a gweithdrefnau perthnasol oni bai bod polisïau a gweithdrefnau o'r fath yn gwrthdaro â'r siarter archwilio mewnol neu'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, neu'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU. Bydd unrhyw wrthdaro o'r fath yn cael ei ddatrys neu ei ddogfennu a'i gyfathrebu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.
- Cydlynu gweithgareddau ac ystyried dibynnu ar waith darparwyr mewnol ac allanol eraill o wasanaethau sicrwydd a chynghori a darparu cyfathrebu perthnasol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.
- Caiff allbwn archwilio ei baratoi a'i gyhoeddi gan y Rheolwr Archwilio ar ôl i bob ymgysylltu ag archwiliadau a chaiff ei ddsbarthu fel y bo'n briodol. Bydd canlyniadau archwilio mewnol yn cael eu cyfleu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn unol â'r Protocol Archwilio, ac ar sail sy'n adlewyrchu arwyddocâd y canfyddiadau.
- Gall allbwn yr archwilio gynnwys ymateb y rheolwyr a'r camau unioni a gymerwyd neu y dylid eu cymryd mewn perthynas â'r canfyddiadau ac argymhellion penodol. Bydd ymateb y rheolwyr, p'un a ydynt wedi'u cynnwys yn allbwn yr archwiliad gwreiddiol neu wedi eu darparu ers hynny gan reolwyr yr ardal a archwiliwyd yn cynnwys amserlen ar gyfer pryd y rhagwelir y cwblheir y camau ac esboniad am unrhyw gamau unioni na chânt eu gweithredu.

Cyfathrebu

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn adrodd o bryd i'w gilydd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr ynglŷn â:
 - Mandad y swyddogaeth archwilio mewnol.
 - Y cynllun archwilio mewnol a pherfformiad mewn perthynas â'i gynllun.
 - Cyllideb archwilio mewnol.
 - Diwygiadau sylweddol i'r cynllun archwilio mewnol a'r gyllideb.
 - Namau posibl i annibyniaeth, gan gynnwys datgeliadau perthnasol fel y bo'n berthnasol.
 - Canlyniadau'r rhaglen sicrhau ansawdd a gwella, sy'n cynnwys cydymffurfiaeth y swyddogaeth archwilio mewnol â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang y SAM, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn

Llywodraeth Leol y DU. a chynlluniau gweithredu i fynd i'r afael â diffygion a chyflleoedd gwella'r swyddogaeth archwilio mewnol.

- Amlygiad risg sylweddol a materion rheoli, gan gynnwys risgiau twyll, materion llywodraethu, a meysydd ffocws eraill ar gyfer y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a allai ymyrryd â chyflawni amcanion strategol y Cyngor.
- Canlyniadau gwasanaethau sicrwydd a chynghori.
- Gofynion adnoddau.
- Gall ymatebion rheolwyr i risg y mae'r swyddogaeth archwilio mewnol yn penderfynu fod yn annerbyniol neu dderbyn risg sydd y tu hwnt i archwaeth risg y Cyngor.

Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella - RhSAG

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn datblygu, gweithredu a chynnal rhaglen sicrhau ansawdd a gwella sy'n cwmpasu pob agwedd ar y swyddogaeth archwilio mewnol. Bydd y rhaglen yn cynnwys asesiadau allanol a mewnol o gydymffurfiaeth y swyddogaeth archwilio mewnol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU. Bydd hefyd yn cynnwys mesur perfformiad i asesu cynnydd y swyddogaeth archwilio mewnol tuag at gyflawni ei hamcanion a hyrwyddo gwelliant parhaus. Bydd y rhaglen hefyd yn asesu, cydymffurfio â chyfreithiau a / neu reoliadau perthnasol. Hefyd, os yw'n berthnasol, bydd yr asesiad yn cynnwys cynlluniau i fynd i'r afael â diffygion a chyflleoedd i wella'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Yn flynyddol, bydd y Rheolwr Archwilio yn cyfathrebu â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr am raglen sicrhau ansawdd a gwella y swyddogaeth archwilio fewnol, gan gynnwys canlyniadau asesiadau mewnol (monitro parhaus a hunanasesiadau cyfnodol) ac asesiadau allanol. Bydd asesiadau allanol yn cael eu cynnal o leiaf unwaith bob pum mlynedd gan aseswr neu dîm asesu cymwys, annibynnol o'r tu allan i'r Cyngor.
- Nodir y camau a gymerwyd i sicrhau bod y Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella yn effeithiol yn Atodiad D. Caiff ei ategu gan y Protocol Archwilio, sy'n rhoi amlinelliad o'r broses archwilio o gynllunio i adrodd, fel sydd yn Atodiad E.

5. Cwmpas a Mathau y Gwasanaethau Archwilio Mewnol

- Mae'r Archwilydd Mewnol yn gyfrifol am werthuso holl brosesau'r Cyngor, gan gynnwys prosesau llywodraethu a phrosesau rheoli risg. Mae hefyd yn cynorthwyo'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

i werthuso ansawdd perfformiad archwilwyr allanol ac yn cynnal lefel briodol o gydgyssylltu ag archwiliad allanol.

- Mae cwmpas archwilio mewnol yn cynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i, archwilio a gwerthuso digonolrwydd ac effeithiolrwydd prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol y sefydliad mewn perthynas â nodau ac amcanion diffiniedig y sefydliad i roi gwasanaethau sicrwydd ac ymgynghori annibynnol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a rheolwyr.
- Gall archwilio mewnol gyflawni gwasanaethau ymgynghori sy'n ymwneud â llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth, fel y bo'n briodol i'r Cyngor. Gall hefyd werthuso gweithrediadau penodol ar gais Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio neu reolwyr fel y bo'n briodol.
- Gellir cytuno ar natur a chwmpas gwasanaethau cynghori gyda'r parti sy'n gofyn am y gwasanaeth, ar yr amod nad yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cymryd cyfrifoldeb rheoli. Gellir nodi cyfleoedd i wella effeithlonrwydd prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheoli yn ystod ymrwymadau cynghori. Bydd y cyfleoedd hyn yn cael eu cyfathrebu i'r lefel briodol o reolaeth.
- Gall ymrwymadau archwilio mewnol gynnwys gwerthuso a yw:
 - Mae risgiau sy'n ymwneud â chyflawni amcanion strategol y Cyngor yn cael eu nodi a'u rheoli'n briodol.
 - Mae gweithredoedd swyddogion y Cyngor, cyfarwyddwyr, rheolwyr, gweithwyr a chontractwyr neu bartion perthnasol eraill yn cydymffurfio â pholisïau, gweithdrefnau, a chyfreithiau, rheoliadau a safonau llywodraethu cymwys.
 - Mae canlyniadau gweithrediadau a rhaglenni yn gyson â nodau ac amcanion sefydledig.
 - Mae gweithrediadau a rhaglenni yn cael eu cynnal yn effeithiol, yn effeithlon, yn foesegol ac yn deg.
 - Mae prosesau a systemau sefydledig yn galluogi cydymffurfio â'r polisïau, gweithdrefnau, deddfau a rheoliadau a allai effeithio'n sylweddol ar y Cyngor.
 - Mae uniondeb gwybodaeth a'r dulliau a ddefnyddir i adnabod, mesur, dadansoddi, dosbarthu ac adrodd gwybodaeth o'r fath yn ddibynadwy.
 - Mae adnoddau ac asedau yn cael eu caffael yn economaidd, yn cael eu defnyddio'n effeithlon ac yn gynaliadwy, a'u diogelu'n ddigonol.
- Ochr yn ochr â gofynion gwerth am arian rhestredig Safon SAMB 9.1, rhaid i archwilwyr yn sector cyhoeddus y DU fod yn ymwybodol o bwysigrwydd sicrhau gwerth am arian a'r diffiniadau sy'n diffinio'r term hwnnw yn eu rhan o sector cyhoeddus y DU.

6. Eithriadau i'r SAMB a Threfniadau Amgen A

Mae'r Nodyn Cais yn darparu cyd-destun sy'n benodol i sector cyhoeddus y DU, dehongliadau o ofynion SAMB yn yr amgylchiadau penodol y disgwylir iddynt fod yn berthnasol ar draws sector cyhoeddus y DU a rhai gofynion ychwanegol sy'n cael eu hystyried yn hanfodol ar gyfer ymarfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU.

Yn unol â dehongliadau'r Nodyn Cais ar gyfer archwilwyr sy'n gweithio yn sector cyhoeddus y DU, mae'r paragraffau canlynol yn amlinellu'r meysydd lle bydd trefniadau amgen yn cael eu dilyn. Mae'r elfennau o'r Safonau na fydd yn cael eu dilyn, a'r dull amgen sy'n cael ei gymryd yn unol â'r Nodyn Cais, wedi'u nodi isod. Mae'r trefniadau amgen wedi'u nodi mewn perthynas â'r 'meini prawf hanfodol' a'r 'safonau ehangach'.

(i) **Meini Prawf Hanfodol – Trefniadau Amgen**

- Safon 6.3 Cymorth i'r Bwrdd a'r Uwch Reolwyr

Ni fydd yr elfen ganlynol o'r meini prawf hanfodol ar gyfer y safon hon yn cael ei bodloni'n llawn gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio - "Dangos cefnogaeth trwy gymeradwyo'r siarter archwilio mewnol, y cynllun archwilio mewnol, y gyllideb a'r cynllun adnoddau".

Trefniadau amgen: Bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cymryd rhan yn y gyllideb archwilio mewnol a'r cynllun adnoddau, ond ni fydd yn cymeradwyo.

- Safon 7.1 Annibyniaeth Sefydliadol

Yn unol â'r Cod, ni fydd yr elfennau canlynol o'r meini prawf hanfodol ar gyfer y safon hon yn cael eu bodloni'n llawn gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio – "Awdurdodi penodi a dileu'r prif weithredwr archwilio" a "Darparu mewnbwn i uwch reolwyr i gefnogi gwerthuso perfformiad a thâl y prif weithredwr archwilio." Yn unol â hynny, ni fydd uwch reolwyr yn "rhoi mewnbwn i'r bwrdd ar benodi a dileu'r prif weithredwr archwilio."

Trefniadau amgen: Gall y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wneud sylwadau ar, ond ni fydd yn awdurdodi penodi a thynnu'r Rheolwr Archwilio. Trwy'r Cadeirydd, rhoddir mewnbwn i gefnogi gwerthusiad perfformiad y Rheolwr Archwilio, ond yn unol â gweithdrefnau corfforaethol, ni fyddai talu'r Rheolwr Archwilio yn gyfrifoldeb i'r Pwyllgor.

- Safon 7.2 Cymwysterau'r Prif Weithredwr Archwilio

Ni fydd yr elfen ganlynol o'r meini prawf hanfodol ar gyfer y safon hon yn cael ei bodloni'n llawn gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio – "Cymeradwyo rolau a chyfrifoldebau'r prif weithredwr archwilio a nodi'r cymwysterau, y profiad a'r cymwyseddau angenrheidiol i gyflawni'r rolau a'r cyfrifoldebau hyn".

Trefniadau amgen: Byddai'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cael ei gyflogi drwy'r Cadeirydd ac yn cael cyfle i wneud sylwadau, ond ni fyddai'n cymeradwyo'n ffurfiol rolau a chyfrifoldebau'r Rheolwr Archwilio a'r cymwysterau, profiad a chymwyseddau angenrheidiol i gyflawni'r rolau a'r cyfrifoldebau hyn, neu fod yn rhan o'r broses benodi.

Bwriad y Nodyn Cais yw cynnal disgwyliad bod gan brif weithredwyr archwilio yn y sector cyhoeddus gymwysterau proffesiynol priodol ochr yn ochr â phrofiad perthnasol. Felly, wrth ystyried a yw prif weithredwr archwilio yn gymwys iawn, rhaid i'r Cyngor fod yn chwilio am:

- cymhwyster CMIIA neu CCAB neu gymhwyster proffesiynol cyfatebol sy'n cynnwys hyfforddiant ar ymarfer archwilio mewnol, a
- phrofiad archwilio mewnol addas

- Safon 8.2 Adnoddau

Mae gofyniad yn y Safon hon, gydag amodau hanfodol cysylltiedig, bod "rhaid i'r prif weithredwr archwilio asesu a yw adnoddau archwilio mewnol yn ddigonol i gyflawni'r mandad archwilio mewnol a chyflawni'r cynllun archwilio mewnol. Os na, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddatblygu strategaeth i gael adnoddau digonol a hysbysu'r bwrdd am effaith adnoddau annigonol a sut y bydd unrhyw ddiffygion adnoddau yn cael eu datrys".

Trefniadau amgen: Bydd y Rheolwr Archwilio yn dilyn dehongliad y Nodyn Cais wrth fodloni'r gofynion fel a ganlyn:

"Efallai nad oes gan y prif weithredwr archwilio unrhyw allu i ddatblygu dulliau rheoli adnoddau sy'n wahanol i'w sefydliad ac wedi'u teilwra i anghenion y swyddogaeth archwilio mewnol. Gall gallu'r prif weithredwr archwilio i ddatblygu strategaeth i gael adnoddau digonol a mynd i'r afael â diffygion hefyd gael ei gyfyngu gan rwymedigaethau cyfreithiol neu reoleiddiol eu sefydliad. Mewn amgylchiadau o'r fath, er mwyn cyflawni SAMB 8.2, rhaid i'r prif weithredwr archwilio lunio strategaeth adnoddau sy'n awgrymu dulliau ymarferol i'w hystyried gan y bwrdd. I ategu hyn, rhaid i'r prif weithredwr archwilio nodi yn y Siarter pa ddulliau amgen sy'n berthnasol i'r gwasanaeth archwilio mewnol."

- Mae'r strategaeth adnoddau yn elfen o'r Strategaeth Archwilio Mewnol
- Mae'r dulliau amgen mewn perthynas â rheoli adnoddau ariannol, rheoli adnoddau dynol ac adnoddau technolegol wedi'u nodi yn yr adrannau canlynol o'r Siarter hon gyda chyfeiriad pellach at Safonau 10.1 – 10.3.

(ii) **Safonau – Trefniadau Amgen**

- Safon 8.4 Asesiad Ansawdd Allanol

Mae'r Safon yn cynnwys y canlynol - "Wrth ddewis yr aseswr annibynnol neu'r tîm asesu, rhaid i'r prif weithredwr archwilio sicrhau bod o leiaf un person yn dal dynodiad Archwilydd Mewnol Ardystiedig gweithredol."

Trefniadau amgen:

Bydd dehongliad y Nodyn Cais yn cael ei ddilyn, sydd wedi penderfynu bod y gofyniad hwn yn cael ei "ddisodli gan ofyniad bod gan o leiaf un person y nodweddion a amlinellir ar gyfer cymhwyster prif weithredwr archwilio." Mae'r Nodyn Cais yn nodi y byddai "person o'r fath fel arfer yn cael dealltwriaeth o'r SAMB sy'n gymesur â'r dynodiad Archwilydd Mewnol Ardystiedig, gan gynnwys datblygiad proffesiynol parhaus perthnasol archwilio mewnol a dealltwriaeth o sut mae'r SAMB yn cael ei gymhwyso yn sector cyhoeddus y DU. Rhaid ystyried y materion hyn fel rhan o'r broses ddethol."

- Safon 9.5 – Cydlynu a Dibyniaeth

Mae'r Safon yn gofyn am y canlynol - "Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gydlynu â darparwyr mewnol ac allanol o wasanaethau sicrwydd ac ystyried dibynnu ar eu gwaith. Mae cydlynu gwasanaethau yn lleihau dyblygu ymdrechion, yn tynnu sylw at fylchau mewn cwmpas risgiau allweddol, ac yn gwella'r gwerth ychwanegol cyffredinol gan ddarparwyr. Os nad yw'n gallu cyflawni lefel briodol o gydlynu, rhaid i'r prif weithredwr archwilio godi unrhyw bryderon gyda'r uwch reolwyr ac, os oes angen, y bwrdd. Pan fydd y swyddogaeth archwilio mewnol yn dibynnu ar waith darparwyr gwasanaethau sicrwydd eraill, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddogfennu'r sail ar gyfer y ddibyniaeth honno ac mae'n dal i fod yn gyfrifol am y casgliadau a gyrhaeddwyd gan y swyddogaeth archwilio mewnol."

Trefniadau amgen: Bydd y Rheolwr Archwilio yn dilyn dehongliad y Nodyn Cais wrth fodloni'r gofynion fel a ganlyn, gyda chyfathrebu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:

"Yn y sector cyhoeddus yn y DU, mae amryw o ddarparwyr sicrwydd allanol perthnasol y mae eu hawdurdod yn llifo o ffynonellau cyfreithiol neu reoliadol ar wahân y tu hwnt i reolaeth neu ddylanwad y prif weithredwr archwilio. Efallai na fydd gan y prif weithredwr archwilio unrhyw allu i gael mynediad at waith y darparwyr sicrwydd hynny na chael mewnwelediad i gwmpas ac amseriad eu gwaith. O dan yr amgylchiadau hyn, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ystyried a yw'n bosibl neu'n ymarferol cydgyssylltu. Lle nad ydyn nhw'n cydlynu, rhaid iddynt nodi i'r bwrdd y rhwystrau i allu cyflawni cydlynu effeithiol."

Safonau 10.1 – 10.3

Mae'r adran SAMB ar 'Cymhwyso'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn y Sector Cyhoeddus' yn nodi bod prosesau ariannu ar gyfer swyddogaethau archwilio mewnol yn amrywio, nad yw rhai strwythurau llywodraethu a sefydliadol yn rhoi awdurdod i fyrddau dros y gyllideb a bod amodau o'r fath yn atal y prif weithredwr archwilio rhag gallu ceisio neu gael cyllid ychwanegol oherwydd blaenoriaethau cyllido eraill o fewn y sefydliad. Gall prif weithredwyr archwilio hefyd gael eu cyfyngu yn y ffordd y maent yn defnyddio adnoddau ariannol ac yn rheoli adnoddau dynol a thechnolegol.

Yn unol â'r 'nodyn cais' ni ddisgwylir i'r Rheolwr Archwilio ddilyn gofynion Adnoddau (Safon SAMB 10.1 Rheoli Adnoddau Ariannol, Safon SAMB 10.2 Rheoli Adnoddau Dynol, Safon SAMB 10.3 Adnoddau Technolegol), os na allant ddatblygu dulliau rheoli adnoddau gwahanol sy'n cyflawni amcanion y safonau hynny. Yn hytrach, rhaid i'r Rheolwr Archwilio nodi yn y Siarter pa ddulliau amgen sy'n berthnasol i'r

gwasanaeth archwilio mewnol, ac yna ceisio rheoli adnoddau ariannol, dynol a TG o fewn y cyfyngiadau hynny. Ceir manylion isod.

- Safon 10.1 Rheoli Adnoddau Ariannol

Dyma'r gofynion allweddol:

"Rhaid i'r prif weithredwr archwilio reoli adnoddau ariannol y swyddogaeth archwilio mewnol.

Rhaid i'r Prif Weithredwr Archwilio ddatblygu cyllideb sy'n galluogi gweithredu'r strategaeth archwilio mewnol a chyflawni'r cynllun yn llwyddiannus. Mae'r gyllideb yn cynnwys yr adnoddau sy'n angenrheidiol ar gyfer gweithrediad y swyddogaeth, gan gynnwys hyfforddiant a chaffael technoleg ac offer. Rhaid i'r prif weithredwr archwilio reoli gweithgareddau dyddiol y swyddogaeth archwilio mewnol yn effeithiol ac yn effeithlon, yn unol â'r gyllideb.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio geisio cymeradwyaeth y gyllideb gan y bwrdd. Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gyfathrebu'n brydlon effaith adnoddau ariannol annigonol i'r bwrdd a'r uwch reolwyr."

Trefniadau amgen: Yn lle'r safon uchod, dilynir y dull rheoli adnoddau ariannol canlynol.

(a) Ymagwedd Rheoli Adnoddau Ariannol

- Bydd y Rheolwr Archwilio yn ystyried yr adnoddau ariannol sydd eu hangen i gyflawni'r strategaeth archwilio mewnol a chyflawni'r cynllun yn barhaus.
- Bydd y gyllideb archwilio yn cael ei chymeradwyo yn unol â phrosesau corfforaethol, nid gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Fodd bynnag, bydd y Rheolwr Archwilio yn cyfleu effaith cyfyngiadau adnoddau annigonol i'r uwch reolwyr a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn brydlon.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn rheoli gweithgareddau dyddiol y swyddogaeth archwilio mewnol yn effeithiol ac yn effeithlon, yn unol â'r gyllideb a bydd sefyllfa reoladwy'r gyllideb yn cael ei hadrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio mewn adroddiad blynyddol.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn sicrhau bod gan staff archwilio gyfuniad priodol o hyfforddiant a goruchwyliaeth, yn unol â'r cynllun hyfforddi a'r cynllun sicrwydd ansawdd a gwella i gyflawni amcanion archwilio'n effeithiol. Os nad oes digon o wybodaeth na sgiliau o fewn y tîm i gyflawni unrhyw faes o'r cynllun archwilio, rhoddir ystyriaeth i brynu arbenigedd i mewn i gyflawni amcanion yr archwiliad.

- Safon 10.2 Rheoli Adnoddau Dynol

Dyma'r gofynion allweddol:

"Rhaid i'r prif weithredwr archwilio sefydlu dull o recriwtio, datblygu a chadw archwilwyr mewnol sy'n gymwys i weithredu'r strategaeth archwilio mewnol yn llwyddiannus a chyflawni'r cynllun archwilio mewnol.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio ymdrechu i sicrhau bod adnoddau dynol yn briodol, yn ddigonol ac yn effeithiol i gyflawni'r cynllun archwilio mewnol cymeradwy. Mae priodol yn cyfeirio at y cymysgedd o wybodaeth, sgiliau a galluoedd; mae digon yn cyfeirio at faint yr adnoddau; ac mae defnyddio effeithiol yn cyfeirio at aseinio adnoddau mewn ffordd sy'n optimeiddio cyflawni'r cynllun archwilio mewnol.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gyfathrebu â'r bwrdd a'r uwch reolwyr ynglŷn â phriodoldeb a digonolrwydd adnoddau dynol y swyddogaeth archwilio mewnol. Os nad oes gan y swyddogaeth adnoddau dynol priodol a digonol i gyflawni'r cynllun archwilio mewnol, rhaid i'r prif weithredwr archwilio benderfynu sut i gael yr adnoddau neu gyfathrebu'n amserol i'r bwrdd a'r uwch reolwyr effaith y cyfyngiadau. (Gweler hefyd Safon 8.2 Adnoddau.)

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio werthuso cymwyseddau archwilwyr mewnol unigol o fewn y swyddogaeth archwilio mewnol ac annog datblygiad proffesiynol. Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gydweithio ag archwilwyr mewnol i'w helpu i ddatblygu eu cymwyseddau unigol trwy hyfforddiant, adborth goruchwyllo, a / neu fentora. (Gweler hefyd Safon 3.1 Cymhwysedd.)"

Trefniadau amgen: Yn lle'r safon uchod, dilynir y dull rheoli adnoddau ariannol canlynol.

(b) Dull Rheoli Adnoddau Dynol

- Mae polisïau a gweithdrefnau corfforaethol y Cyngor yn cael eu dilyn ym mhob proses adnoddau dynol.
- Mae trefniadau cynllunio gweithlu ar gyfer archwilio mewnol wedi'u cynnwys yn adrannau cyllid y cynllun gweithlu a chofrestr risgiau'r gyfarwyddiaeth ac yn cael eu diweddarau yn unol â gofynion corfforaethol. Mae hyn yn cynnwys ystyried recriwtio, cadw, cynllunio olyniaeth ac ategu'r adnodd mewnol lle y bo angen trwy brynu adnoddau.
- Fel rhan o gynllun hyfforddeion Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA), mae trefniadau i bob hyfforddai dreulio blwyddyn mewn archwilio mewnol fel rhan o'i ddatblygiad proffesiynol.
- Gall archwilwyr gyflwyno ceisiadau am hyfforddiant ôl-fynediad, byddant yn cael eu hystyried gan y rheolwr archwilio, a chaiff penderfyniadau eu gwneud gan y tîm rheoli cyllid (y mae'r Rheolwr Archwilio yn aelod ohono).
- Mae trefniadau hyfforddi a goruchwyllo yn y gwaith ar waith fel rhan o'r rhaglen sicrwydd ansawdd a gwella.
- Mae taflenni pwyntiau adolygu a dysgu yn cael eu cwblhau fel rhan o sicrwydd ansawdd cyn cyhoeddi adroddiadau drafft, ac mae asesiadau ôl-archwilio yn cael eu cwblhau gydag adborth gan y cleient, yn ogystal â'r adolygydd a'r archwiliad ar gyflawni'r ymgysylltiad archwilio yn effeithiol. Mae hyn yn rhoi cyfle i archwilwyr mewnol dderbyn adborth adeiladol gan archwilwyr mewnol mwy profiadol mewn rolau goruchwyllo.
- Mae Cynllun Hyfforddi ar waith ar gyfer pob archwilydd, a chaiff adolygiadau personol eu defnyddio i nodi unrhyw anghenion hyfforddi pellach, wedi'u llywio gan brosesau goruchwyllo archwilio,

adolygu archwilio a phwyntiau dysgu wedi'u dogfennu, ac asesiadau ôl-archwilio cysylltiedig ar bob ymgysylltiad.

- Mae adolygiadau personol yn cael eu cwblhau ddwywaith y flwyddyn, sy'n cynnwys amcanion unigol a rheolwyr. Mae mesurau perfformiad safonol ar gyfer archwilwyr, fel targedau wedi'u teilwra a meysydd datblygu, fel y bo'n briodol, mewn adolygiadau personol.
 - O leiaf bob blwyddyn mae archwilwyr mewnol yn cwblhau hunanasesiad cymhwysedd, ac mae'r canlyniadau'n cael eu hystyried gan y rheolwr archwilio ac yn llywio cynlluniau hyfforddi yn y dyfodol, ynghyd â chynghor proffesiynol a allai lywio hyfforddiant ac unrhyw newidiadau strwythurol i'r tîm.
- Safon 10.3 Adnoddau Technolegol

Dyma'r gofynion allweddol:

"Rhaid i'r prif weithredwr archwilio ymdrechu i sicrhau bod gan y swyddogaeth archwilio mewnol dechnoleg i gefnogi'r broses archwilio mewnol. Rhaid i'r prif weithredwr archwilio werthuso'r dechnoleg a ddefnyddir gan y swyddogaeth archwilio mewnol yn rheolaidd a mynd ar drywydd cyfleoedd i wella effeithlonrwydd ac effeithlonrwydd.

Wrth weithredu technoleg newydd, rhaid i'r prif weithredwr archwilio weithredu hyfforddiant priodol ar gyfer archwilwyr mewnol yn y defnydd effeithiol o adnoddau technolegol.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gydweithio â swyddogaethau technoleg gwybodaeth a diogelwch gwybodaeth y sefydliad i weithredu adnoddau technolegol yn iawn. Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gyfathrebu effaith cyfyngiadau technoleg ar effeithlonrwydd neu effeithlonrwydd y swyddogaeth archwilio mewnol i'r bwrdd a'r uwch reolwyr."

Trefniadau amgen: Yn lle'r safon uchod, dilynir y dull rheoli adnoddau ariannol canlynol.

(c) Dull Adnoddau Technolegol

- Mae'n ofynnol i'r Rheolwr Archwilio sicrhau bod gan y swyddogaeth archwilio mewnol dechnoleg i gefnogi'r broses archwilio fewnol, ond bydd hyn yn cael ei wneud yng nghyd-destun yr amlen ariannol gyllideb, a'r dechnoleg a'r mentrau corfforaethol.
- Rhaid i'r Rheolwr Archwilio werthuso'r dechnoleg a ddefnyddir gan y swyddogaeth archwilio mewnol yn rheolaidd a mynd ar drywydd cyfleoedd i wella effeithlonrwydd ac effeithlonrwydd.
- Bydd y dull cyffredinol o ddiwallu anghenion technoleg y gwasanaeth archwilio mewnol trwy ymgysylltu â'r gwasanaeth TGCh, y mae SharePoint wedi'i ffurfweddu ar gyfer defnyddio ac adrodd tîm ymchwilio ac archwilio mewnol ac ar gyfer olrhain argymhellion. Wrth weithredu technoleg newydd, bydd y Rheolwr Archwilio yno yn cael hyfforddiant priodol ar waith.
- Bydd y Rheolwr Archwilio yn trafod unrhyw anghenion technoleg gofynnol na ellir eu darparu yn fewnol neu drwy systemau a thechnoleg gorfforaethol gyda'r Swyddog Adran 151, a bydd unrhyw fylchau mewn technoleg sy'n effeithio ar redeg effeithlon ac effeithiol y gwasanaeth yn cael eu hadrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r uwch reolwyr.

MOESEG A PHROFFESIYNOLDEB

Mae'n ofynnol i bob archwilydd mewnol gydymffurfio â safonau moeseg a phroffesiynoldeb. Os disgwylir i archwilwyr mewnol gydymffurfio â chodau moeseg, ymddygiad neu ymddygiad eraill, megis rhai sefydliad, mae cydymffurfio â'r egwyddorion a'r safonau moeseg a phroffesiynoldeb a gynhwysir yma yn dal i ddisgwyl. Nid yw'r ffaith nad yw ymddygiad penodol yn cael ei grybwyll yn yr egwyddorion a'r safonau hyn yn ei atal rhag cael ei ystyried yn annerbyniol neu'n anghredadwy.

Er bod archwilwyr mewnol yn gyfrifol am eu cydymffurfiaeth eu hunain, disgwylir i'r prif weithredwr archwilio gefnogi a hyrwyddo cydymffurfiaeth â'r egwyddorion a'r safonau ym maes Moeseg a Phroffesiynoldeb trwy ddarparu cyfleoedd ar gyfer hyfforddiant ac arweiniad. Gall y prif weithredwr archwilio ddewis dirprwyo cyfrifoldebau penodol ar gyfer rheoli cydymffurfiaeth ond mae'n cadw atebolrwydd am foeseg a phroffesiynoldeb y swyddogaeth archwilio mewnol.

Egwyddor 1 Dangos Hygrededd

Mae archwilwyr mewnol yn dangos hygrededd yn eu gwaith a'u hymddygiad.

Mae hygrededd yn ymddygiad a nodweddir gan gadw at egwyddorion moesol a moesegol, gan gynnwys dangos gonestrwydd a'r dewrder i weithredu yn seiliedig ar ffeithiau perthnasol, hyd yn oed pan fyddwch yn wynebu pwysau i wneud fel arall, neu pan allai gwneud hynny greu canlyniadau personol neu sefydliadol andwyol posibl. Mewn termau syml, disgwylir i archwilwyr mewnol ddweud y gwir a gwneud y peth iawn, hyd yn oed pan mae'n anghyfforddus neu'n anodd.

Hygrededd yw sylfaen egwyddorion eraill moeseg a phroffesiynoldeb, gan gynnwys gwrthrychedd, cymhwysedd, gofal proffesiynol dyledus, a chyfrinachedd. Mae hygrededd archwilwyr mewnol yn hanfodol i sefydlu ymddiriedaeth ac ennill parch.

Safon 1.1 Gonestrwydd a Dewrder Proffesiynol

Rhaid i archwilwyr mewnol gyflawni eu gwaith gyda gonestrwydd a dewrder proffesiynol. Rhaid i archwilwyr mewnol ddweud y gwir, bod yn gywir, yn glir, yn agored, ac yn barchus ym mhob perthynas broffesiynol a chyfathrebu, hyd yn oed wrth fynegi amheuaeth neu gynnig safbwynt gwrthwynebol. Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â gwneud datganiadau ffug, camarweiniol neu dwyllodrus, na chuddio neu hepgor canfyddiadau neu wybodaeth berthnasol arall o gyfathrebu.

Rhaid i archwilwyr mewnol ddatgelu'r holl ffeithiau perthnasol sy'n hysbys iddynt a allai, os nad ydynt yn cael eu datgelu, effeithio ar allu'r sefydliad i wneud penderfyniadau gwybodus. Rhaid i archwilwyr mewnol arddangos dewrder proffesiynol trwy gyfathrebu'n wirioneddol a chymryd camau priodol, hyd yn oed pan fyddant yn wynebu problemau a sefyllfaoedd anodd.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio gynnal amgylchedd gwaith lle mae archwilyr mewnol yn teimlo eu bod wedi'u cefnogi wrth fynegi canlyniadau ymgysylltu cyfreithlon, sy'n seiliedig ar dystiolaeth, boed yn ffafriol neu'n anffafriol

Safon 1.2 Disgwyliadau Moesegol y Sefydliad

Rhaid i archwilyr mewnol ddeall, parchu, cwrdd a chyfrannu at ddisgwyliadau cyfreithlon a moesegol y sefydliad a rhaid iddynt allu adnabod ymddygiad sy'n groes i'r disgwyliadau hynny.

Rhaid i archwilyr mewnol annog a hyrwyddo diwylliant sy'n seiliedig ar foeseg yn y sefydliad. Os yw archwilyr mewnol yn nodi ymddygiad o fewn y sefydliad sy'n anghyson â disgwyliadau moesegol y sefydliad, rhaid iddynt adrodd y pryder yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Safon 1.3 Ymddygiad Cyfreithiol a Moesegol

Rhaid i archwilyr mewnol beidio â chymryd rhan mewn unrhyw weithgaredd sy'n anghyfreithlon neu'n anghredadwy i'r sefydliad neu'r proffesiwn archwilio mewnol neu a allai niweidio'r sefydliad neu ei weithwyr.

Rhaid i archwilyr mewnol ddeall a chydymffurfio â'r deddfau a/neu reoliadau sy'n berthnasol i'r diwydiant a'r awdurdodaethau y mae'r sefydliad yn gweithredu ynddynt, gan gynnwys gwneud datgeliadau yn ôl yr angen.

Os yw archwilyr mewnol yn nodi toriadau cyfreithiol neu reoleiddiol, rhaid iddynt adrodd digwyddiadau o'r fath i unigolion neu endidau sydd â'r awdurdod i gymryd camau priodol, fel y nodir mewn deddfau, rheoliadau, a pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Egwyddor 2 Cynnal Gwrthrychedd

Mae archwilyr mewnol yn cynnal agwedd ddiduedd a diduedd wrth berfformio gwasanaethau archwilio mewnol a gwneud penderfyniadau.

Mae gwrthrychedd yn agwedd feddyliol ddiduedd sy'n caniatáu i archwilyr mewnol wneud barn broffesiynol, cyflawni eu cyfrifoldebau, a chyflawni Pwrpas Archwilio Mewnol heb gyfaddawdu. Mae swyddogaeth archwilio mewnol wedi'i leoli'n annibynnol yn cefnogi gallu archwilyr mewnol i gynnal gwrthrychedd.

Safon 2.1 Gwrthrychedd Unigol

Rhaid i archwilyr mewnol gynnal gwrthrychedd proffesiynol wrth berfformio pob agwedd ar wasanaethau archwilio mewnol. Mae gwrthrychedd proffesiynol yn ei gwneud yn ofynnol i archwilyr mewnol gymhwyso meddylfryd diduedd a diduedd a gwneud barn yn seiliedig ar asesiadau cytbwys o'r holl amgylchiadau perthnasol.

Rhaid i archwilyr mewnol fod yn ymwybodol o ragfarnau posibl a rheoli.

Safon 2.2 Diogelu Gwrthrychedd

Rhaid i archwilwyr mewnol gydnabod ac osgoi neu liniaru namau gwirioneddol, potensial a chanfyddedig i wrthrychedd.

Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â derbyn unrhyw eitem diriaethol neu anniriaethol, fel rhodd, gwobr, neu ffafr, a allai amharu neu dybio ei fod yn amharu ar wrthrychedd.

Rhaid i archwilwyr mewnol osgoi gwrthdaro buddiannau a rhaid iddynt beidio â chael eu dylanwadu yn ormodol gan eu buddiannau eu hunain neu fuddiannau eraill, gan gynnwys uwch reolwyr neu eraill mewn sefyllfa o awdurdod, neu gan yr amgylchedd gwleidyddol neu agweddau eraill ar eu hamgylchoedd.

Wrth gyflawni Gwasanaethau Archwilio Mewnol:

- Rhaid i archwilwyr mewnol ymatal rhag asesu gweithgareddau penodol yr oeddent yn gyfrifol amdanynt yn flaenorol. Tybir bod gwrthrychedd yn cael ei amharu os yw archwilydd mewnol yn darparu gwasanaethau sicrwydd ar gyfer gweithgaredd yr oedd gan yr archwilydd mewnol gyfrifoldeb amdano yn ystod y 12 mis blaenorol.
- Os yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn darparu gwasanaethau sicrwydd lle roedd wedi cyflawni gwasanaethau cynghori o'r blaen, bydd y prif weithredwr archwilio'n cadarnhau nad yw natur y gwasanaethau cynghori yn amharu ar wrthrychedd a rhaid iddo neilltuo adnoddau fel bod gwrthrychedd unigol yn cael ei reoli. Rhaid i ymrwymadau sicrwydd ar gyfer swyddogaethau y mae'r prif weithredwr archwilio yn gyfrifol amdanynt gael eu goruchwylio gan barti annibynnol y tu allan i'r swyddogaeth archwilio mewnol.
- Os yw archwilwyr mewnol i ddarparu gwasanaethau cynghori sy'n ymwneud â gweithgareddau yr oedd ganddynt gyfrifoldebau blaenorol amdanynt, rhaid iddynt ddatgelu namau posibl i'r sawl sy'n gofyn am y gwasanaethau cyn derbyn yr ymgysylltiad.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio sefydlu methodolegau i fynd i'r afael â namau ar wrthrychedd. Rhaid i archwilwyr mewnol drafod namau a chymryd camau priodol yn ôl methodolegau perthnasol.

Safon 2.3 Datgelu Namau i Wrthrychedd

Os yw gwrthrychedd yn cael ei amharu mewn gwirionedd neu ymddangosiad, rhaid datgelu manylion y nam yn brydlon i'r partion priodol.

Os bydd archwilwyr mewnol yn dod yn ymwybodol o nam a allai effeithio ar eu gwrthrychedd, rhaid iddynt ddatgelu'r nam i'r prif weithredwr archwilio neu oruchwyliwr dynodedig. Os yw'r prif weithredwr archwilio yn penderfynu bod nam yn effeithio ar allu archwilydd mewnol i gyflawni dyletswyddau'n wrthrychol, rhaid i'r prif weithredwr archwilio drafod y nam gyda rheolwyr y gweithgaredd dan adolygiad, y bwrdd, a/neu'r uwch reolwyr a phenderfynu ar y camau priodol i ddatrys y sefyllfa.

Os canfyddir nam sy'n effeithio ar ddibynadwyedd neu ddibynadwyedd canfyddedig y canfyddiadau, yr argymhellion a/neu gasgliadau ar ôl cwblhau ymgysylltiad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio drafod y pryder gyda rheolwyr y gweithgaredd dan adolygiad, y bwrdd, yr uwch reolwyr, a/neu randdeiliaid eraill yr effeithir arnynt a phenderfynu ar y camau priodol i ddatrys y sefyllfa. (Gweler hefyd Safon 11.4 Gwallau a Hepgoriadau.)

Os yw gwrthrychedd y prif weithredwr archwilio yn cael ei amharu mewn gwirionedd neu ymddangosiad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddatgelu'r nam i'r bwrdd. (Gweler hefyd Safon 7.1 Annibyniaeth Sefydliadol.)

Egwyddor 3 Dangos Cymhwysedd

Mae archwilwyr mewnol yn cymhwyso'r wybodaeth, y sgiliau a'r galluoedd i gyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau yn llwyddiannus.

Mae dangos cymhwysedd yn gofyn am ddatblygu a chymhwyso'r wybodaeth, y sgiliau a'r galluoedd i ddarparu gwasanaethau archwilio mewnol. Oherwydd bod archwilwyr mewnol yn darparu amrywiaeth amrywiol o wasanaethau, mae'r cymwyseddau sydd eu hangen ar bob archwilydd mewnol yn amrywio. Yn ogystal â meddu ar neu gael y cymwyseddau sydd eu hangen i berfformio gwasanaethau, mae archwilwyr mewnol yn gwella effeithiolrwydd ac ansawdd gwasanaethau trwy fynd ar drywydd datblygiad proffesiynol.

Safon 3.1 Cymhwysedd

Rhaid i archwilwyr mewnol feddu ar neu gael y cymwyseddau i gyflawni eu cyfrifoldebau yn llwyddiannus. Mae'r cymwyseddau gofynnol yn cynnwys y wybodaeth, y sgiliau a'r galluoedd sy'n addas ar gyfer swydd a chyfrifoldebau sy'n gymesur â'u lefel o brofiad. Rhaid i archwilwyr mewnol feddu ar neu ddatblygu gwybodaeth am Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang y SAM.

Rhaid i archwilwyr mewnol gymryd rhan yn y gwasanaethau hynny y mae ganddynt neu y gallant gyflawni'r cymwyseddau angenrheidiol ar eu cyfer.

Mae pob archwilydd mewnol yn gyfrifol am ddatblygu a chymhwyso'r cymwyseddau angenrheidiol i gyflawni eu cyfrifoldebau proffesiynol yn barhaus. Yn ogystal, rhaid i'r prif weithredwr archwilio sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol gyda'i gilydd yn meddu ar y cymwyseddau i gyflawni'r gwasanaethau archwilio mewnol a ddisgrifir yn y siarter archwilio mewnol neu rhaid iddo gael y cymwyseddau angenrheidiol. (Gweler hefyd Safonau 7.2 Cymwysterau Prif Weithredwr Archwilio a 10.2 Rheoli Adnoddau Dynol.)

Safon 3.2 Datblygiad Proffesiynol Parhaus

Rhaid i archwilwyr mewnol gynnal a datblygu eu cymwyseddau yn barhaus i wella effeithiolrwydd ac ansawdd gwasanaethau archwilio mewnol. Rhaid i archwilwyr mewnol fynd ar drywydd datblygiad

proffesiynol parhaus gan gynnwys addysg a hyfforddiant. Rhaid i archwilwyr mewnol ymarferol sydd wedi ennill ardystiadau archwilio mewnol proffesiynol ddilyn y polisiâu addysg broffesiynol barhaus a bodloni'r gofynion sy'n berthnasol i'w tystysgrifau.

Egwyddor 4 Ymarfer Gofal Proffesiynol Dyledus

Mae archwilwyr mewnol yn defnyddio gofal proffesiynol dyledus wrth gynllunio a pherfformio gwasanaethau archwilio mewnol.

Mae'r safonau sy'n ymgorffori gofal proffesiynol dyledus yn gofyn:

- Cydymffurfio â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.
- Ystyried natur, amgylchiadau a gofynion y gwaith i'w gyflawni.
- Cymhwyso amheuaeth broffesiynol i asesu a gwerthuso gwybodaeth yn feirniadol.

Mae gofal proffesiynol dyledus yn gofyn am gynllunio a pherfformio gwasanaethau archwilio mewnol gyda'r diwydrwydd, y farn a'r amheuaeth sydd gan archwilwyr mewnol darbodus a chymwys. Wrth ymarfer gofal proffesiynol dyledus, mae archwilwyr mewnol yn perfformio er budd gorau'r rhai sy'n derbyn gwasanaethau archwilio mewnol ond nid oes disgwyl iddynt fod yn ddigamsyniol.

Safon 4.1 Cydymffurfio â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.

Rhaid i archwilwyr mewnol gynllunio a pherfformio gwasanaethau archwilio mewnol yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang.

Rhaid sefydlu, dogfennu a chynnal methodolegau'r swyddogaeth archwilio mewnol yn unol â'r Safonau. Rhaid i archwilwyr mewnol ddilyn methodolegau'r Safonau a'r swyddogaeth archwilio mewnol wrth gynllunio a pherfformio gwasanaethau archwilio mewnol a chyfathrebu canlyniadau.

Os yw'r Safonau'n cael eu defnyddio ar y cyd â gofynion a gyhoeddir gan gyrff awdurdodol eraill, rhaid i gyfathrebiadau archwilio mewnol hefyd nodi'r defnydd o'r gofynion eraill, fel y bo'n briodol.

Os yw deddfau neu reoliadau yn gwahardd archwilwyr mewnol neu'r swyddogaeth archwilio mewnol rhag cydymffurfio ag unrhyw ran o'r Safonau, mae angen cydymffurfio â phob rhan arall o'r Safonau a rhaid gwneud datgeliadau priodol.

Pan nad yw archwilwyr mewnol yn gallu cydymffurfio â gofyniad, rhaid i'r prif weithredwr archwilio ddogfennu a chyfathrebu disgrifiad o'r amgylchiadau, camau amgen a gymerwyd, effaith y camau gweithredu, a'r rhesymeg. Disgrifir gofynion sy'n ymwneud â datgelu diffyg cydymffurfiaeth â'r Safonau yn Safonau 8.3 Ansawdd, 12.1 Asesiad Ansawdd Mewnol, a 15.1 Cyfathrebu Ymgysylltu Terfynol.

Safon 4.2 Gofal Proffesiynol Dyledus

Rhaid i archwilwyr mewnol ymarfer gofal proffesiynol dyledus trwy asesu natur, amgylchiadau a gofynion y gwasanaethau sydd i'w darparu, gan gynnwys:

- Strategaeth ac amcanion y sefydliad.
- Buddiannau'r rhai y darperir gwasanaethau archwilio mewnol ar eu cyfer a buddiannau rhanddeiliaid eraill.
- Digonolrwydd ac effeithiolrwydd prosesau llywodraethu, rheoli risg a rheoli.
- Cost mewn perthynas â manteision posibl y gwasanaethau archwilio mewnol sydd i'w cyflawni.
- Maint a phrydlondeb y gwaith sydd ei angen i gyflawni amcanion yr ymgysylltu.
- Cymhlethdod cymharol, materoldeb, neu arwyddocâd risgiau i'r gweithgaredd dan adolygiad.
- Tebygolrwydd o wallau sylweddol, twyll, diffyg cydymffurfio, a risgiau eraill a allai effeithio ar amcanion, gweithrediadau, neu adnoddau.
- Defnyddio technegau, offer a thechnoleg briodol

Safon 4.3 Amheuaeth Broffesiynol

Rhaid i archwilwyr mewnol ymarfer amheuaeth broffesiynol wrth gynllunio a pherfformio gwasanaethau archwilio mewnol.

Er mwyn ymarfer amheuaeth broffesiynol, rhaid i archwilwyr mewnol:

- Cynnal agwedd sy'n cynnwys chwilfrydedd.
- Asesu dibynadwyedd gwybodaeth yn feiriadol.
- Byddwch yn syml ac yn onest wrth godi pryderon a gofyn cwestiynau am wybodaeth anghyson.
- Ceisio tystiolaeth ychwanegol i wneud barn am wybodaeth a datganiadau a allai fod yn anghyflawn, anghyson, ffug, neu gamarweiniol

Egwyddor 5 Cadw Cyfrinachedd

Mae archwilwyr mewnol yn defnyddio ac yn diogelu gwybodaeth yn briodol.

Oherwydd bod gan archwilwyr mewnol fynediad anghyfyngedig i'r data, cofnodion a gwybodaeth arall sy'n angenrheidiol i gyflawni'r mandad archwilio mewnol, maent yn aml yn derbyn gwybodaeth sy'n gyfrinachol, perchnogol a / neu bersonol adnabyddadwy. (Gweler hefyd Egwyddor 6 Awdurdodwyd gan y Bwrdd a'i safonau.) Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth ar ffurf gorfforol a digidol yn ogystal â gwybodaeth sy'n deillio o gyfathrebu llafar, fel trafodaethau cyfarfodydd ffurfiol neu anffurfiol. Rhaid i archwilwyr mewnol barchu gwerth a pherchnogaeth gwybodaeth y maent yn ei dderbyn trwy ei defnyddio at ddibenion proffesiynol yn unig a'i hamddiffyn rhag mynediad neu ddatgelu anawdurdodedig, yn fewnol ac yn allanol.

Safon 5.1 Defnyddio Gwybodaeth

Rhaid i archwilwyr mewnol ddilyn y polisiau, gweithdrefnau, deddfau a rheoliadau perthnasol wrth ddefnyddio gwybodaeth. Ni ddylid defnyddio'r wybodaeth er budd personol neu mewn modd sy'n groes neu'n niweidiol i amcanion cyfreithlon a moesegol y sefydliad.

Safon 5.2 Diogelu Gwybodaeth

Rhaid i archwilwyr mewnol fod yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau am ddiogelu gwybodaeth a dangos parch at gyfrinachedd, preifatrwydd a pherchnogaeth gwybodaeth a gafwyd wrth berfformio gwasanaethau archwilio mewnol neu o ganlyniad i berthynas broffesiynol.

Rhaid i archwilwyr mewnol ddeall a chydymffurfio â'r deddfau, rheoliadau, polisiau a gweithdrefnau sy'n gysylltiedig â chyfrinachedd, preifatrwydd gwybodaeth, a diogelwch gwybodaeth sy'n berthnasol i'r sefydliad a'r swyddogaeth archwilio mewnol.

Mae ystyriaethau sy'n benodol berthnasol i'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cynnwys:

- Cadw, dal a gwaredu cofnodion ymgysylltu.
- Rhyddhau cofnodion ymgysylltu i bartïon mewnol ac allanol.
- Trin gwybodaeth gyfrinachol, mynediad at, neu gopiâu o wybodaeth gyfrinachol pan nad oes ei hangen mwyach.

Rhaid i archwilwyr mewnol beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol i bartïon anawdurdodedig oni bai bod cyfrifoldeb cyfreithiol neu broffesiynol i wneud hynny.

Rhaid i archwilwyr mewnol reoli'r risg o ddatgelu neu ryddhau gwybodaeth yn anfwriadol.

Rhaid i'r prif weithredwr archwilio sicrhau bod y swyddogaeth archwilio mewnol a'r unigolion sy'n cynorthwyo'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cadw at yr un gofynion diogelu.

Cyd-destun pellach y sector cyhoeddus

Rhaid i archwilwyr sy'n gweithio yn sector cyhoeddus y DU fod yn ymwybodol o bolisiau a gweithdrefnau eu sefydliad ar gyfer cyhoeddi gwybodaeth benodol yn rheolaidd o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth. Nid yw'r rhain fel arfer yn cynnwys gwybodaeth am faterion gweithredol fel archwilio mewnol. Efallai y bydd angen cyhoeddi os cyfeirir at adroddiadau archwilio mewnol neu eu trafod mewn cyfarfodydd cyhoeddus, sy'n digwydd yn amlach mewn rhai rhannau o sector cyhoeddus y DU nag eraill. Rhaid i archwilwyr hefyd fod yn ymwybodol y gall eu gwaith fod yn destun ceisiadau rhyddid gwybodaeth; pan fyddant yn derbyn ceisiadau o'r fath, rhaid i archwilwyr ystyried pob cais ar ei rinweddau yn erbyn gofynion y ddeddfwriaeth.

Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus

Rhaid i Archwilwyr Mewnol hefyd gydymffurfio â Saith Egwyddor Bywyd Cyhoeddus (anhunanoldeb, uniondeb, gwrthrychedd, atebolrwydd, bod yn agored, gonestrwydd, ac arweinyddiaeth), y gellir eu canfod yn www.public-standards.gov.uk

GWEITHGAREDD ARCHWILIO AC ADNODDAU

Adnoddau

1. **Rheolwr Archwilio** -1 cyfwerth ag amser llawn - yn gyfrifol am arwain a rheoli'r timau archwilio ac ymchwilio wrth gyflawni eu rolau.
2. **Tîm Archwilio** – 9.46 cyfwerth ag amser llawn - sy'n cynnal archwiliadau yn seiliedig ar systemau, archwiliadau ariannol, yn rhoi cyngor ac arweiniad i gleientiaid ar ystod eang o faterion, ac yn ymgymryd â gwaith sy'n ymwneud ag effeithlonrwydd a gwerth am arian, a gefnogir gan Gynorthwydd Archwilio.
3. **Tîm Ymchwilio** - 2.42 CALI - wedi ymrwymo i atal, canfod ac ymchwilio twyll neu amhriodoldeb ariannol honedig.
4. Mae'n ofynnol i bob aelod o staff archwilio gynnal y safonau ymarfer proffesiynol uchaf, a chydymffurfio â Chodau Ymarfer proffesiynol. Dilynir y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwysu'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU ym mhob agwedd ar waith archwilio mewnol a wneir.
5. At ddibenion Safonau uchod, mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gweithredu fel y "Bwrdd", mae aelodau'r Uwch Dîm Rheoli yn cynrychioli 'Uwch Reolwyr', a'r Cyfarwyddwr Adnoddau Corfforaethol a'r Swyddog Adran 151 yw'r Uwch Reolwr sy'n goruchwyllo'r Swyddogaeth Archwilio Mewnol. Y Rheolwr Archwilio yw'r Prif Weithredwr Archwilio.
6. Mae gan bob archwilydd ac ymchwilydd gymwysterau addas ac maent gyda'i gilydd yn cynnig ystod eang o sgiliau, profiad a gwybodaeth.
 - Yn y tîm Archwilio, mae yna ddau Gyfrifydd cymwysedig, un Archwilydd Mewnol Siartredig, dau Archwilydd Mewnol Ardystiedig, a thri Thechnegydd Cyfrifo cymwys. Mae aelod o'r tîm yn astudio ar gyfer cymhwyster Archwilydd Systemau Gwybodaeth Ardystiedig (CISA) ac, yn ogystal â'r adnodd sylweddol, mae'r tîm yn elwa o leoliad Hyfforddai Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA).
 - Arweinir y tîm Ymchwilio gan Archwilydd Grŵp gyda Thystysgrif CIPFA mewn Ymarfer Ymchwilio, ac mae ymchwilydd wedi'u hyfforddi'n broffesiynol. Mae dau aelod yn swyddogion gwrth-dwyll sydd â chymwysterau proffesiynol, wedi'u hachredu gyda Phrifysgol Portsmouth, ac mae'r trydydd aelod tîm yn gyn-swyddog heddlu sydd â blynyddoedd lawer o arbenigedd proffesiynol.
7. Mae datblygu a hyfforddi archwilydd yn barhaus yn hanfodol i ddarparu gwasanaethau Archwilio ac Ymchwilio effeithiol a phroffesiynol. Mae Cynllun Adolygu Personol y Cyngor wedi'i fabwysiadu'n llawn ac mae'r timau'n asesu ei hunain yn erbyn y sgiliau y mae eu hangen ar gyfer ei rolau priodol. Mae hyn yn helpu i nodi cyfleoedd datblygu a hyfforddi tîm ac unigolion o fewn fframwaith rheoli perfformiad cadarn.

Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO CYLCH GORCHWYL

Llywodraethiant

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn un o Bwyllgorau Llywodraethiant y Cyngor. Mae'n cyflawni'r dyletswyddau canlynol yn unol â'i ddatganiad o ddiben, ac yn adrodd i'r Cyngor llawn.

Datganiad o Ddiben

Pwrpas y pwyllgor yw cynnig ffocws annibynnol lefel uchel ar ddigonolrwydd trefniadau llywodraethu, risg a rheolaeth, ac asesiad o berfformiad y Cyngor. Mae ei rôl o ran sicrhau bod digon o sicrwydd ynghylch trefniadau llywodraethu, risg a rheolaeth yn rhoi mwy o hyder i bawb sy'n gyfrifol am lywodraethu bod y trefniadau hynny'n effeithiol. Mae'r pwyllgor yn goruchwyllo archwilio mewnol ac allanol, ynghyd â'r adroddiadau ariannol a llywodraethu, gan helpu i sicrhau bod trefniadau digonol ar waith ar gyfer heriau mewnol ac atebolrwydd cyhoeddus.

Bydd y pwyllgor yn ceisio sicrwydd bod systemau rheoli cyllidebol (fel rheolaeth fewnol) y cyngor yn gweithredu'n effeithiol. Mae'r gwaith craffu ar wariant yn dod o fewn cylch gwaith Pwyllgorau Craffu'r Cyngor

Llywodraethiant, Perfformiad, Risg a Rheolaeth

- Adolygu trefniadau llywodraethu corfforaethol y Cyngor yn erbyn y fframwaith llywodraethu da, gan gynnwys y fframwaith moesegol, ac ystyried y Cod Llywodraethu Corfforaethol-
- Adolygu Adroddiad Hunanasesu blynyddol drafft y Cyngor, a gwneud unrhyw argymhellion priodol ar gyfer newidiadau.
- Adolygu ymateb drafft y Cyngor i'r Adroddiad Hunanasesu Perfformiad Panel, a gwneud unrhyw argymhellion priodol ar gyfer newidiadau.
- Adolygu ymateb drafft y Cyngor i unrhyw argymhellion gan yr Archwilydd Cyffredinol sy'n deillio o 'archwiliad arbennig' mewn perthynas â gofynion perfformiad y Cyngor, a gwneud unrhyw argymhellion priodol ar gyfer newidiadau.
- Adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion yn effeithiol, a gwneud unrhyw adroddiadau ac argymhellion cysylltiedig.
- Ystyried trefniadau'r Cyngor i sicrhau gwerth am arian ac adolygu sicrwydd ac asesiadau ar effeithiolrwydd y trefniadau hyn.
- Ystyried adroddiadau am effeithiolrwydd trefniadau rheoli ariannol, gan gynnwys cydymffurfio â Chod Rheoli Ariannol Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA).
- Monitro'r gwaith o ddatblygu a gweithredu'n effeithiol drefniadau rheoli risg yn y Cyngor.
- Monitro cynnydd o ran mynd i'r afael â materion risg a adroddir i'r Pwyllgor.
- Ystyried adroddiadau ar effeithiolrwydd rheoliadau mewnol a monitro'r gwaith o roi camau gweithredu y cytunwyd arnynt ar waith.

- Adolygu'r asesiad o risgiau twyll a'r niwed posibl i'r Cyngor gan dwyll a llygredd.
- Monitro'r strategaeth, y camau gweithredu a'r adnoddau gwrth-dwyll.
- Adolygu'r trefniadau llywodraethiant a sicrwydd ar gyfer partneriaethau neu gydweithrediadau arwyddocaol.

Adrodd ariannol ac ar lywodraethu

Adrodd ar lywodraethu

- Adolygu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol cyn iddo gael ei gymeradwyo ac ystyried a yw'n adlewyrchu'n gywir yr amgylchedd risg a sicrwydd cysylltiedig, gan ystyried barn flynyddol archwilio mewnol y Rheolwr Archwilio ar gapasiti ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol y Cyngor.
- Ystyried a yw'r gwerthusiad blynyddol ar gyfer y DLIB yn dod i'r casgliad bod llywodraethu yn deg Mae'r trefniadau yn addas at y diben, gan gefnogi cyflawni amcanion yr awdurdod.

Adrodd Ariannol

- Monitro'r trefniadau a'r paratodau ar gyfer adrodd ariannol er mwyn sicrhau y gellir bodloni gofynion a safonau proffesiynol.
- Adolygu'r datganiad cyfrifon blynyddol. Yn benodol, ystyried a ddilynwyd polisiau cyfrifyddu priodol ac a oes pryderon sy'n codi o'r datganiadau ariannol neu o'r archwiliad y mae angen tynnu sylw'r Cyngor atynt.
- Ystyried adroddiad yr archwilydd allanol i'r rheiny sydd â chyfrifoldeb am lywodraethiant dros faterion sy'n codi o archwilio'r cyfrifon.
- Ceisio sicrwydd ar y trefniadau ar gyfer rheoli materion ariannol yr awdurdod.

Rheoli Trysorlys

- Ceisio sicrwydd bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'r Strategaeth a'r Arferion Rheoli Trysorlys trwy ddangos bod risgiau cysylltiedig yn cael eu rheoli'n effeithiol a thrwy ddilyn y perfformiad gorau sy'n gyson â'r risgiau hynny.
- Adolygu polisi a gweithdrefnau rheoli'r trysorlys i fod yn fodlon bod rheolaethau yn foddhaol.
- Adolygu proffil risg y trysorlys a chapasiti prosesau rheoli risg y Trysorlys.
- Adolygu sicrwydd am reoli'r trysorlys (er enghraifft, adroddiad archwilio mewnol, archwiliad allanol neu adolygiad arall).
- Datblygu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o faterion y Trysorlys, a derbyn adroddiadau rheolaidd ar weithgareddau, materion a thueddiadau i gefnogi dealltwriaeth y pwyllgor o weithgareddau rheoli'r trysorlys. *(Nid yw'r pwyllgor yn gyfrifol am fonitro polisiau ac arferion rheoli'r trysorlys yn rheolaidd, sy'n dod dan gyfrifoldebau'r Cabinet, o dan Gynllun Dirprwyo'r Cyngor (Adran 2, paragraff 10), Datganiad Polisi Rheoli'r Trysorlys cymeradwy a Thrydydd Cymal Rheoli'r Trysorlys, fel y nodir yno).*

Trefniadau ar gyfer archwilio a sicrwydd

- Ystyried fframwaith sicrwydd y Cyngor a sicrhau ei fod yn mynd i'r afael â risgiau a blaenoriaethau'r Cyngor yn gywir.

Archwilio Allanol

- Ystyried llythyr blynyddol yr archwilydd allanol, adroddiadau perthnasol ac adrodd i'r rheiny sy'n gyfrifol am lywodraethiant.
- Ystyried adroddiadau penodol fel y cytunir arnynt gyda'r archwilwyr allanol.
- Gwneud sylwadau ar gwmpas a dyfnder gwaith archwilio allanol a sicrhau ei fod yn rhoi gwerth am arian.
- Ystyried comisiynu gwaith ychwanegol gan archwilio mewnol ac allanol.
- Cyngori ac argymhell ar effeithiolrwydd perthnasoedd rhwng archwilio allanol a mewnol ac asiantaethau arolygu neu gyrff perthnasol eraill.
- Rhoi mynediad rhydd a dilyffethair at Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'r archwilwyr, gan gynnwys y cyfle i gael cyfarfod preifat â'r Pwyllgor.

Archwilio Mewnol

- Cymeradwyo'r Siarter Archwilio Mewnol.
- Adolygu cynigion sy'n ymwneud â phenodi darparwyr allanol gwasanaethau archwilio mewnol a gwneud argymhellion..
- Cymeradwyo'r cynllun archwilio mewnol ar sail risg, sy'n cynnwys gofynion archwilio mewnol o ran adnoddau, yr ymagwedd at ddefnyddio ffynonellau eraill o sicrwydd ac unrhyw waith sydd ei angen i ddibynnu ar y ffynonellau eraill hynny.
- Cymeradwyo newidiadau sylweddol dros dro i'r cynllun archwilio mewnol ar sail risg a gofynion o ran adnoddau.
- Gwneud ymholiadau priodol i'r rheolwyr a'r rheolwr archwilio er mwyn penderfynu a oes unrhyw gyfyngiadau amhriodol i gwmpas neu adnoddau.
- Ystyried unrhyw rwystrau rhag annibyniaeth neu wrthrychedd y Rheolwr Archwilio a ddaw o rolau neu gyfrifoldebau ychwanegol y tu allan i archwilio mewnol a chymeradwyo ac adolygu'n gyfnodol fesurau diogelu i gyfyngu rhwystrau o'r fath.
- Ystyried adroddiadau gan y Rheolwr Archwilio am berfformiad yr adran Archwilio Mewnol yn ystod y flwyddyn gan gynnwys perfformiad darparwyr allanol gwasanaethau archwilio mewnol. Bydd y rhain yn cynnwys:
 - Diweddariadau ar waith archwilio mewnol gan gynnwys canfyddiadau allweddol, materion o bryder a chymau gweithredu sydd ar y gweill o ganlyniad i waith archwilio mewnol
 - Adroddiadau rheolaidd ar ganlyniadau'r Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella (RhSAG)
 - Adroddiadau ar achosion lle nad yw'r swyddogaeth archwilio mewnol yn cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, neu'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn

y DU, gan ystyried a yw'r achos o ddiffyg cydymffurfiaeth yn ddigon sylweddol fel bod yn rhaid ei gynnwys yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

- Ystyried adroddiad blynyddol y Rheolwr Archwilio:
 - Datganiad o lefel y gydymffurfiaeth â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, neu'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y DU, a chanlyniadau'r Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella sy'n cefnogi'r datganiad – bydd y rhain yn dangos pa mor ddibynadwy yw casgliadau'r Archwiliad Mewnol
 - Y farn ar ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y Cyngor ynghyd â chrynodeb o'r gwaith sy'n cefnogi'r farn (bydd y rhain yn cynorthwyo'r Pwyllgor wrth adolygu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol).
- Ystyried crynodebau adroddiadau archwilio mewnol penodol ar gais.
- Derbyn adroddiadau sy'n amlinellu'r camau gweithredu a gymerwyd lle mae'r Rheolwr Archwilio wedi dod i'r casgliad bod y rheolwyr wedi derbyn lefel o risg sy'n annerbyniol o bosibl i'r awdurdod neu pan fo pryderon ynglŷn â chynnydd o ran gweithredu'r camau y cytunwyd arnynt.
- Cyfrannu at y Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella ac yn benodol yr asesiad ansawdd allanol o archwilio mewnol a gynhelir o leiaf unwaith bob pum mlynedd.
- Ystyried adroddiad ar effeithiolrwydd archwilio mewnol er mwyn cefnogi'r Datganiad Llywodraethiant Blynyddol, lle bo gwneud hynny'n ofynnol gan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- Rhoi mynediad rhydd a dilyffethair at Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'r Rheolwr Archwilio, gan gynnwys y cyfle i gael cyfarfod preifat â'r Pwyllgor.

Trefniadau Atebolrwydd

- Adrodd i'r Cyngor ar ddarganfyddiadau, casgliadau ac argymhellion y Pwyllgor o ran digonolrwydd ac effeithiolrwydd y fframweithiau llywodraethiant, rheoli risg a rheoli mewnol, trefniadau adrodd ariannol a swyddogaethau archwilio mewnol ac allanol.
- Adrodd i'r Cyngor yn flynyddol a chyhoeddi adroddiad blynyddol ar waith y Pwyllgor, ei berfformiad mewn perthynas â'r Cylch Gorchwyl, a'i effeithiolrwydd o ran cyflawni ei ddiben gan gynnwys casgliad ar gydymffurfiaeth â Datganiad Safbwynt Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA).
- Codi proffil cywirdeb yn gyffredinol o fewn y Cyngor ac adrodd ar faterion o bryder i'r Aelod Cabinet unigol, i'r Pwyllgor Craffu perthnasol, i'r Cabinet neu i'r Cyngor fel y bo'n angenrheidiol ac yn briodol.
- Gweithio mewn synergedd â phum Pwyllgor Craffu'r Cyngor a chysylltu â Phwyllgorau eraill y Cyngor fel y bo'n briodol i osgoi dyblygu mewn rhaglenni gwaith.

Hyfforddi a Datblygu

- Mynychu sesiynau hyfforddi perthnasol yn unol â'r Rhaglen Datblygu Aelodau gan gynnwys hyfforddiant arbenigol wedi'i deilwra ar gyfer Aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

RHAGLEN SICRWYDD ANSAWDD A GWELLA (RhSAG)

Mae Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwella (Safon 8.3 Ansawdd) wedi'i chynllunio i alluogi gwerthusiad o gydymffurfiaeth yr adran Archwilio Mewnol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU.

Mae'r rhaglen hefyd yn asesu effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y swyddogaeth archwilio mewnol ac fe'i defnyddir i nodi cyfleoedd i wella a'u cyflawni.

Egwyddorion allweddol y RhSAG:

- Mae'r Rheolwr Archwilio wedi sefydlu system o fonitro cydymffurfiaeth yn barhaus fel rhan o bob ymgysylltiad archwilio, a system o adolygu ac adrodd rheolaidd.
- Cyflwynir adroddiadau cyfnodol rheolaidd ac Adroddiad Archwilio Mewnol Blynyddol i'r Swyddog Adran 151 ac i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
- Mae ymrwymiad i gynnal archwiliad allanol ar gydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, Nodyn Cymhwyso'r Safonau yn Sector Cyhoeddus y DU, a'r Cod Ymarfer ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU bob pum mlynedd.

Cyfrannu at y gwaith o sicrhau gwasanaeth effeithiol ac effeithlon:

- Mae gan bob Cyfarwyddiaeth reolwr perthynas y maent yn cynnal cyfarfodydd rheolaidd ag ef i drafod risgiau a materion sy'n dod i'r amlwg, cynnydd yn erbyn y cynllun archwilio a datblygiad hwnnw, ac archwilio canlyniadau ac adborth.
- Mae'r Rheolwr Archwilio yn cysylltu'n rheolaidd â Chadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, Swyddfa Archwilio Cymru, Uwch Reolwyr gan gynnwys y Prif Weithredwr y Swyddog Adran 151, a chymheiriaid yn Awdurdodau Lleol Cymru a Dinasoedd Craidd y DU.
- Cyflawnir ymarferion meincodi er mwyn asesu perfformiad yn erbyn sefydliadau tebyg eraill ac adrodd ar amrywiannau sylweddol, a datblygu cynlluniau gweithredu a'u gweithredu lle y bo'n briodol.
- Mae adolygiadau personol blynyddol yn cynnwys asesiadau archwilydd yn erbyn fframwaith sgiliau a chymhwysedd, gan arwain at nodau a thargedau datblygu.
- Cyflawnir sicrwydd ansawdd drwy brosesau monitro ac adolygu ar adegau allweddol yn yr archwiliad, er mwyn sicrhau y cydymffurfir â'r holl Godau Ymarfer a Safonau perthnasol.
- Mae'n ofynnol i bob Archwilydd gydymffurfio â safonau Moeseg a Phroffesiynoldeb, ac unrhyw safonau proffesiynol eraill ar gyfer y cymdeithasau y maent yn perthyn iddynt a Chodau Ymddygiad y Cyngor.

Mae'r RhSAG yn seiliedig ar dull rheoli perfformiad, sy'n cynnwys 'pennu disgwyliadau', 'adolygu perfformiad', ac 'adrodd ar berfformiad' ar lefelau archwilydd unigol a tîm. Crynhoir y camau rheoli hyn fel a ganlyn.

1. Gosod disgwyliadau - Gyda disgwyliadau clir ar waith, gall archwilwyr ganolbwyntio ar gyflawni.

- ✓ **Dyraniad Archwilio** - Mae gan bob archwilydd ddyraniad chwarterol o waith, sy'n heriol ond yn gyraeddadwy. Mae archwilwyr yn gyfrifol am gyflawni eu dyraniad yn effeithiol ac yn brydlon.
- ✓ **Cwmpasu ac Amcanion** – Mae gan bob archwilydd amcanion clir a ddogfennir ar gyfer pob ymgysylltiad archwilio y mae'n gyfrifol am ei gyflawni.
- ✓ **Adolygiad Byr** - Pan ddefnyddir hanner yr amser archwilio, mae uwch aelod o'r tîm yn cwblhau adolygiad byr a chryno o gynnydd yn erbyn amcanion yr archwiliad. Gall hyn naill ai arwain at sicrwydd bod yr archwiliad yn cael ei gyflawni'n effeithiol, neu at ail-bennu disgwyliadau, gyda chammau'n cael eu datblygu i'r archwilydd gwblhau ymgysylltiad archwilio o ansawdd uchel yn brydlon.
- ✓ **Adolygiadau Personol** – Bob blwyddyn sefydlir nodau ac amcanion cyflawni, hyfforddi a datblygu ar gyfer pob archwilydd, gan gydnabod y sgiliau unigol a chyfunol sydd eu hangen i gyflawni'r cynllun ar sail risg yn effeithiol yn y tymor presennol a'r tymor canolig.

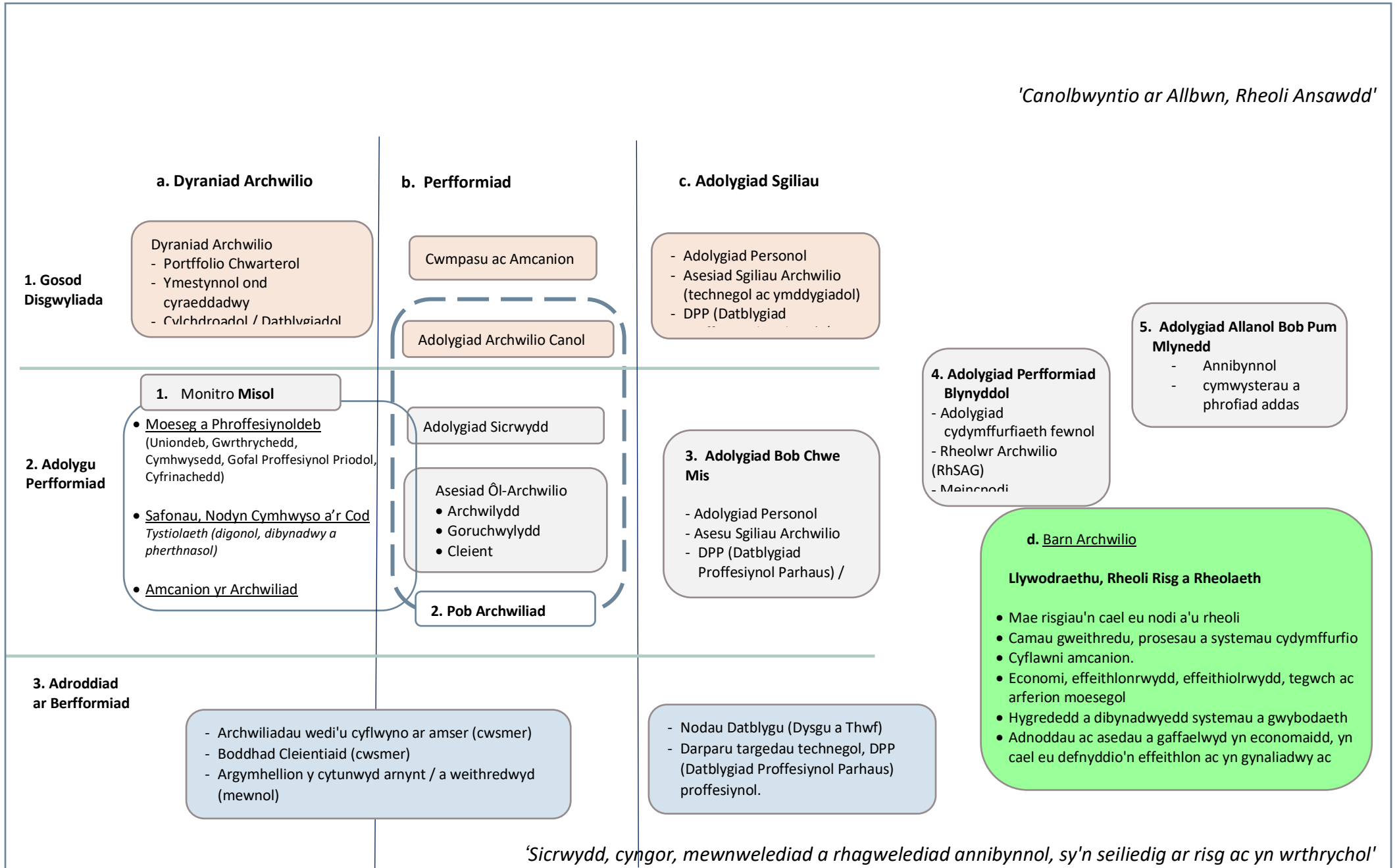
2. Adolygu Perfformiad - Ailedrychir ar y disgwyliadau mewn adolygiadau sicrwydd ansawdd a rheoli.

- ✓ **Monitro** - Mae pob archwilydd yn mynychu cyfarfod monitro misol, lle caiff ei 'Dyraniad Archwilio' ei adolygu a materion eu nodi a'u datrys.
- ✓ **Adolygiad Sicrwydd Ansawdd** - Mae pob archwiliad yn destun adolygiad sicrwydd ansawdd gan aelod o'r tîm rheoli archwilio, er mwyn sicrhau darpariaeth o ansawdd uchel yn unol â safonau Moeseg a Phroffesiynoldeb, Safonau, Nodyn Cymhwysio a'r Cod Ymarfer. Mae'r adolygiad yn ystyried ansawdd y dystiolaeth i gefnogi'r 'Amcanion' archwilio, a chyflawni camau gweithredu sy'n deillio o'r archwiliad 'Byr'. Mae unrhyw bwyntiau dysgu yn cael eu cofnodi ac yn bwydo i mewn i brosesau rheoli perfformiad.
- ✓ **Asesiad Ôl-Archwilio** – Ar ôl i bob archwiliad ddod i ben, mae'r archwilydd, ac uwch aelod o'r tîm, yn adolygu perfformiad yr archwilydd yn erbyn rhinweddau technegol ac ymddygiadol arfer gorau. Defnyddir arolwg boddhad cleientiaid hefyd i nodi'r broses archwilio a'r gwerth o safbwynt y cleient. Caiff unrhyw anghenion datblygu eu nodi a'u datblygu.
- ✓ **Adolygiad Personol Bob Chwe Mis** – Mesurir cynnydd yn erbyn yr amcanion a'r targedau yn 'Adolygiad Personol' pob Archwilydd, gan ystyried canfyddiadau a chanlyniadau'r gweithgareddau yn y cam rheoli 'Adolygu Perfformiad'. Gall arwain at amcanion, targedau a chefnogaeth newydd.

3. Adrodd ar Berfformiad - Defnyddir ystod o fesurau perfformiad ar gyfer adrodd ac adolygu.

- Mae mesurau perfformiad craidd yn ymwneud â'r archwiliadau a gyflwynir yn brydlon, boddhad cleientiaid, argymhellion y cytunwyd arnynt/a weithredwyd, cynhyrchiant a chyflawni amcanion personol.
- Mae gwybodaeth am berfformiad yn cael ei monitro'n rheolaidd gan y Rheolwr Archwilio ac fe'i hystyris gan y Tîm Rheoli Cyllid a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio bob chwarter.
- Yn flynyddol, mae'r Rheolwr Archwilio yn adolygu ac yn adrodd ar gymhwysiad a chanfyddiadau'r Fframwaith Rheoli Perfformiad sy'n sail i'r RhSAG i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Mae asesiad allanol o gydymffurfiaeth â'r Safonau, y Nodyn Cymhwysio a'r Cod Ymarfer yn cael ei gwblhau a'i adrodd o leiaf bob pum mlynedd.

'Canolbwyntio ar Allbwn, Rheoli Ansawdd'

'Sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, sy'n seiliedig ar risg ac yn wrthrychol'

Mae'r Protocol Archwilio yn rhoi amlinelliad o'r broses archwilio o'r cam gynllunio i adrodd.

CYNLLUNIO
Y Cynllun Archwilio sy'n nodi cwrpas yr archwiliad, ar sail asesiad risg. Mae'r cynllun wedi'i gymeradwyo gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a chaiff ei drafod gyda'r Cyfarwyddwyr.
Dyrennir ymrwymiadau archwilio o'r cynllun i Archwilwyr. Maent yn ymchwilio'r maes archwilio ac yn cyfarfod â'r cleient i ddeall y strategaethau, amcanion a'r risgiau perthnasol. Mae asesiad risg yn llywio amcanion a dull yr archwiliad.
Cam Rheoli 1 (Cynllunio'r Archwiliad) – Caiff yr asesiad risg ei adolygu gan aelod o'r tîm rheoli archwilio, a'i ddefnyddio i greu Cylch Gorchwyl yr archwiliad.
Caiff y Cylch Gorchwyl ei gyflwyno: mae'n nodi'r maes/meysydd sy'n destun archwiliad, yr amcanion, y dull a'r cofnodion y mae eu hangen. Anfonir y Cylch Gorchwyl at y rheolwr perthnasol (Rheolwr Llinell, RhG (ac at y Cyfarwyddwr os yw'n briodol)). Bydd y fframwaith archwilio yn cychwyn fel y nodir yn y Cylch Gorchwyl.
DSConstellation name (optional) – Ar gyfer gwasanaethau ymgynghorol, cynllunnir y canllaw / cymorth gyda'r rheolwr yn uniongyrchol a chofnodir yr amcanion ar gyfer ymrwymiadau sylweddol. Bydd trafodaethau rheolaidd â'r rheolwr sy'n adolygu trwy gydol yr archwiliad ond dim ond yng ngham rheoli 4 y bydd rheoli ffurfiol (Adolygiad Ôl

GWAITH MAES
Fel arfer caiff ei drefnu ymlaen llaw er mwyn helpu lleihau torri ar draws. Caiff unrhyw faterion sylweddol eu codi cyn gynted ag y cânt eu hadnabod. Caiff y prif ganfyddiadau eu trafod ar ddiwedd yr ymweliad (lle y bo'n berthnasol) neu'n fuan wedyn.
Cam Rheoli 2 (Gwaith Maes Archwiliad) – Cynhelir Adolygiad Byr ar yr archwiliad gydag aelod o'r uwch dîm hanner ffordd trwy'r archwiliad fel prawf sicrwydd ansawdd a chynnydd. Cwblheir adolygiad llawn ar sicrwydd ansawdd pan fo'r gwaith maes wedi dod i ben a'r farn archwilio, allbwn ac argymhellion drafft wedi eu paratoi.
Pan fydd y gwaith maes wedi'i gwblhau, a chynnal adolygiad, caiff penderfyniad ei wneud ar a ddylid cyhoeddi Adroddiad ffurfiol neu Gynllun Gweithredu, yn dibynnu ar y 'Barn Archwilio' gyffredinol.

ADRODD
Mae allbwn yr archwiliad a baratoir yn dibynnu ar y farn archwilio:
• Cynllun Gweithredu – Ar gyfer barn archwilio *Effeithiol* neu *Effeithiol gyda chyfle i Wella* (os nodir argymhellion);
• Adroddiad a Chynllun Gweithredu – Ar gyfer barn archwilio *Annigonol a Lle Mawr i Wella* neu *Anfodddhaol*.
Cam Rheoli 3 (Adrodd ar yr Archwiliad) – Pan fo barn archwilio yn nodi Annigonol a Lle Mawr i Wella neu Anfodddhaol, bydd Tîm Rheoli Archwilio yn ystyried yr adroddiad drafft cyn ei gyflwyno.
Trafodir yr Adroddiadau Drafft / Cynlluniau Gweithredu gyda'r Rheolwr Cleientiaid ac ystyrir y sylwadau mewn unrhyw Gynllun Terfynol / Cynllun Gweithredu. Cofnodir ymatebion y Tîm Rheoli i argymhellion yr archwiliad yn y Cynllun Gweithredu.
Caiff Adroddiad Terfynol neu Gynllun Gweithredu ei gyhoeddi i'r Cyfarwyddwr, y Rheolwr Gweithredol/Rheolwr Llinell a rhoddir cyfle i drafod yr adroddiad, neu roi sylwadau. Cyfeirir unrhyw argymhellion na chytunnir arnynt at y Cyfarwyddwr i'w hystyried.
Cam Rheoli 4 (Adolygiad Ôl Archwiliad) – Pan gwblheir pob archwiliad, bydd yr archwilydd ac aelod o'r uwch dîm yn adolygu perfformiad yr archwilydd. Defnyddir arolwg boddhad cleient i nodi cyflwyniad a pherfformiad yr archwilydd o safbwynt y cleient. Gweithredir ar anghenion datblygu.
Bydd y Rheolwr Archwilio yn adrodd crynodeb o'r canfyddiadau sef Adroddiadau Annigonol ac Anfodddhaol i'r Prif Weithredwr ac i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Ar gyfer pob Adroddiad *Anfodddhaol*, paratoir Crynodeb Gweithredol, caiff ei drafod gyda'r Prif Weithredwr a'r Swyddog Adran 151, a'i adrodd i'r Aelod(au) Cabinet Portffolio perthnasol a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Ymateb
Ychwanegir argymhellion i'r 'Traciwr Argymhellion' yn SharePoint, y mae'r rheolwyr yn darparu diweddariadau ar gynnydd ac yn cyflwyno tytstiolaeth o gyflawni camau cytunedig. Mae pob argymhelliad coch a choch/melyn yn gofyn am dystiolaeth o gwblhau er mwyn cael ei gau. Adroddir y traciwr argymhellion fel rhan o bob adroddiad cynnydd i gyfarfodydd y Pwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio, a chaiff ei drafod mewn Cyfarfodydd Rheolwyr Perthynas â Chyfarwyddwyr.
Trefnir archwiliad olynol chwe mis ar ôl canlyniad yr archwiliad ar gyfer yr Adroddiadau Barn Archwilio Anfodddhaol.

